

ΔΙΠΤΥΧΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κανονάριον - Ἐπετηρίς

2021 - ,ΒΚΑ΄

ἔτος ἑνένηκoςτον οὐδαοον

ΕΚΔΟΣΙΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

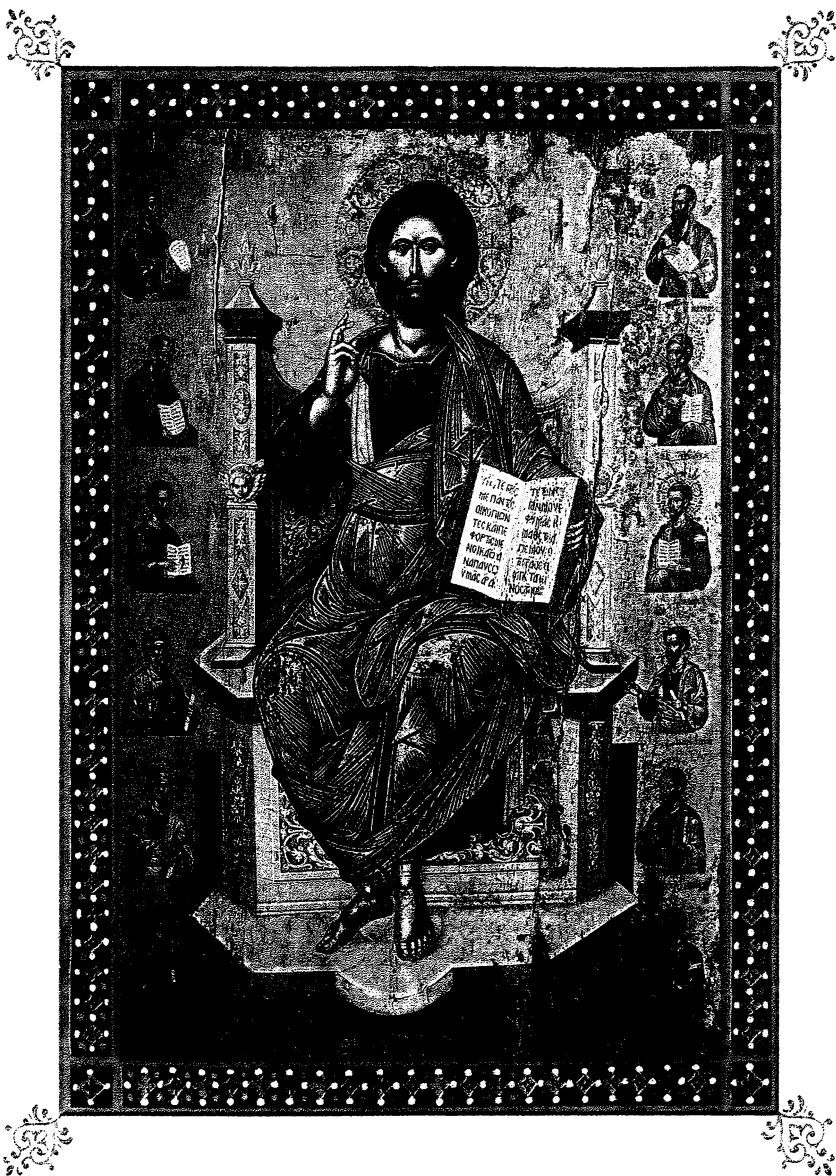
εἰς τήν

Ἐπέτειον

τῶν διακοσίων ἐτῶν

ἀπό τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας

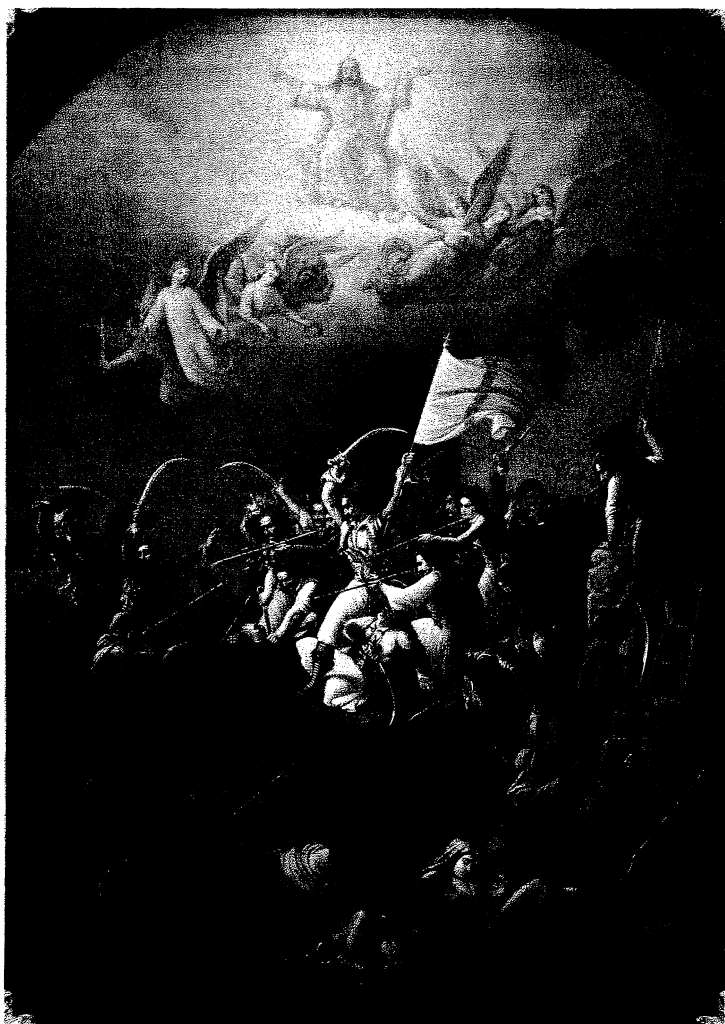
τοῦ 1821

Ο Παντοκράτωρ, 1678, έργο Έμμανουήλ Τζάνες,
Μονή Όδηγητρίας, Άρτα
(Η εικών φυλάσσεται εις την Μονήν Κάτω Παναγιᾶς).

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, εὐλογῶν τὴ σημαία
τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔργο τοῦ Θεοδώρου Βρυζάκη, 1865,
Ἐθνικὴ Πινακοθήκη, Ἀθήνα.

Ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου,
ἔργο τοῦ Θεοδώρου Βρυζάκη, 1853.

ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ
«ΔΙΠΤΥΧΩΝ 2021
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ»

Πρόεδρος:

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καί Όλυμπίας κ. Χρυσόστομος.

Αναπληρωτής:

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Σισανίου καί Σιατίστης κ. Αθανάσιος.

Μέλη:

1. Αρχιμ. κ. Σάββας Ζέρβας, Γραμματέας τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καί Ποιμαντικοῦ Ἔργου.
2. Αρχιμ. κ. Μάξιμος Ματθαῖος, Ἐφημέριος Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Λουκά Ἀθηνῶν.
3. Πρωτοπρ. κ. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου, Προϊστάμενος Γραφείου Ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.
4. Ἐλλογ. κ. Αἰχυλλέας Χαλδαιάκης, Καθηγητής καί Κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Γραμματεὺς:

Αρχιμ. κ. Πλάτων Κρικρῆς.

Συντάκτης «Κανοναρίου» (Λειτουργικῶν Τυπικῶν Διατάξεων):

κ. Διονύσιος Μπιλάλης Ἀνατολικιώτης.

Η ΑΥΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΤΗΣ
Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄

(7 Φεβρουαρίου 2008)

ΔΙΠΤΥΧΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Θεοῦ ἐσμεν συνεργοί·
Θεοῦ γεώργιον,
Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.
(Α΄ Κορ. γ΄ 9)*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 992
Αριθμ.
Διεκπ. 547

Αθήνησι τῇ 12ῃ Μαρτίου 2020

Πρὸς
Τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας κ. Χρυσόστομον
Πρόεδρον τῆς Συνοδικῆς Ὑποεπιτροπῆς
ἐπὶ τῆς Ἐκδόσεως τῶν Διπτύχων
Εἰς Κυπαρισσίαν

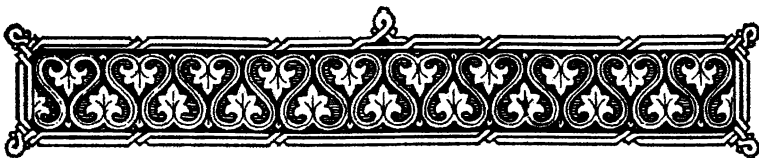
Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Συνοδικῇ Ἀποφάσει, ληφθεῖση ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 10ης μηνὸς Μαρτίου ἐ.ἔ., καὶ κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως τῆς ὑπὸ τὴν ὑμετέραν Προεδρίαν Συνοδικῆς Ὑποεπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ἐκδόσεως τῶν Διπτύχων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ ῥηθείᾳ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς, ἀπεφάσισε τοῦτο μὲν ὅπως τὰ Δίπτυχα τοῦ ἔτους 2021 τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν Ἐπέτειον τῶν διακοσίων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας τοῦ 1821, τοῦτο δέ ὅπως τὸ σχετικὸν εἰσαγωγικὸν σημείωμα συγγραφῇ ὑπὸ τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος, μέ θέμα: «Ἡ συμβολή (προσφορά) τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἐθνικὴ Παλιγγενεσία τοῦ Ἔθνους».

Ἐπὶ δὲ τούτοις, κατασπαζόμενοι τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης.

† Ὁ Ἀθηνῶν **ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ**, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς
† Ὁ Ὤρεῶν Φιλόθεος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν σειρᾶς ἐνεργειῶν διὰ τὴν εἰς βάθος ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, τῶν πρωταγωνιστῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεγαλειώδους Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διὰ τὸν ἐπάξιον καὶ λαμπρὸν ἑορτασμὸν τῆς διακοσιοστῆς ἐπετείου Αὐτῆς, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν μηνυμάτων Αὐτῆς πρὸς τὴν σύγχρονον γενεάν. Εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνονται:

– Ἡ διοργάνωσις, διὰ τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος, δέκα ἐτησίων διεθνῶν ἐπιστημονικῶν συνεδρίων (ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 2012).

– Ἡ ἐκδόσις εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τῶν Πρακτικῶν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὡς ἄνω Συνεδρίων.

– Ἡ διοργάνωσις, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, πανελληνίων μαθητικῶν διαγωνισμῶν διὰ τὰς προεπαναστατικὰς μορφὰς τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος τοῦ Γένους καὶ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπέτειον τῶν διακοσιῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1821.

– Ἡ πραγματοποιήσις συνάξεων ἐκπροσώπων τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ κοινῆς συνεδριάσεως κατὰ τόπους Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν διὰ τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐν λόγῳ ἐπετείου.

– Ἡ κατάρτισις προγράμματος ἐορτίων ἐκδηλώσεων εἰς κεντρικὸν καὶ περιφεριακὸν ἐπίπεδον, διοργανουμένων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ παρὸν ἔτος 2021, κατὰ τὸ ὅποιον προβλέπονται μεταξὺ ἄλλων εἰδικαὶ λατρευτικαὶ συνάξεις, ἐπιστημονικαὶ ἡμερίδες καὶ συνέδρια, ἐκδηλώσεις μνήμης, συνεργασίαι μὲ τοὺς πολιτειακοὺς καὶ τοπικοὺς φορεῖς, δραστηριότητες μὲ τὴν συμμετοχὴν μαθητῶν, φοιτητῶν καὶ ἄλλων νέων, ἐκδηλώσεις μὲ τὴν συμμετοχὴν χορωδιῶν καὶ μουσικῶν συνόλων.

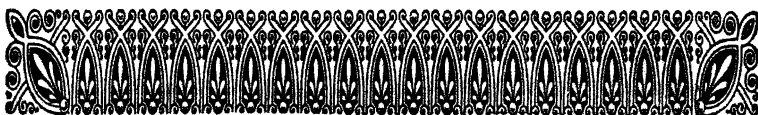
– Εκδόσεις ἡμερολογίων καὶ τόμων, ἐντύπων καὶ φυλλαδίων ὑπὸ τῆς Αποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ πιστοῦ λαοῦ, τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασποράς καὶ τῆς μαθητιώσας νεολαίας, ὡς καὶ ἡ δημιουργία εἰδικῆς ἱστοσελίδος διὰ τὴν προβολὴν τοῦ Αγῶνος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου καὶ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διακοσίων ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου Ἀγῶνος τοῦ 1821 «γιά τοῦ Χριστοῦ τὴν Πίστι τὴν ἀγία καὶ τῆς Πατρίδος τὴν ἐλευθερία», ἡ Διарκῆς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, ἀπεφάσισεν ὅπως τὰ παρόντα «Δίπτυχα» τοῦ σωτηρίου ἔτους 2021 ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν ἡρωικὴν ἐποποιίαν τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας καὶ εἰς τὴν κατ’ αὐτὴν θυσιαστικὴν προσφορὰν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Γένος ἡμῶν. Τὸ δὲ εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα διὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἐπέτειον συνετάγη ὑπὸ τοῦ Ἑλλογιμωτάτου κ. Ἑμμανουήλ Βαρβούνη, Καθηγητοῦ τοῦ Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, μέλους τῆς προαναφερθείσης Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ λοιπά, καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰ «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» συνεχίζουν τὴν καθιερωθεῖσαν ἐκδοτικὴν παράδοσιν μὲ τὴν αὐτὴν συστηματικὴν ταξινομήσιν τῆς ὕλης, ἣν ἔχουν σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεώς των, μετὰ καὶ τῆς συνεχῶς κτωμένης πείρας. Τὸ πρῶτον μέρος αὐτῶν, τιλοφοροῦμενον «Κανονάριον - Λειτουργικαὶ Τυπικαὶ Διατάξεις - Κυριακοδρόμιον καὶ Μηνολόγιον τοῦ ἔτους», ἀποτελεῖ τὸν ἀπαραίτητον ὁδηγὸν διὰ τὴν ἀκριβῆ τέλεσιν τῶν καθ’ ἡμέραν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος, ὀνομαζόμενον «Ἐπετηρὶς - Κανονικὴ Ὁργάνωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», ἐμφανίζει τὰ διοικητικὰ στοιχεῖα τῆς συγχρόνου διαρθρώσεως τῶν πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν λοιπῶν Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν τῆς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ὁρθοδοξίας.

Ὅθεν παραδίδοντες τὸν μετὰ χεῖρας τόμον εἰς χρῆσιν ἐλπίζομεν ὅτι ἐμφανίζομεν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος τὰ «Δίπτυχα» πρακτικῶς εὔχρηστα εἰς πάντα ὅς τις θὰ ἀνεξήτει ἐν αὐτοῖς πληροφορίαν τινὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ περὶ τῆς λειτουργικῆς παραδόσεως αὐτῆς.

Ἡ Συνοδικὴ Ὑποεπιτροπὴ
ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Διπτύχων»
τοῦ σωτηρίου ἔτους 2021

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΣΙΟΣΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΟΥ 1821**

ΜΑΝΟΛΗΣ ΓΕΡ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

Καθηγητής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης*

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀποτελέσσε ὄχι μόνο τήν οὐσιαστική ἑναρξη τοῦ νεοελληνικοῦ ἐλεύθερου πολιτικοῦ μας βίου, ἀλλά καί τό βασικό καί κομβικό σημεῖο γιά τήν συστηματική καί ἀνεμπόδιστη ἔκφραση τῆς ταυτότητάς μας, ἐθνικῆς, θρησκευτικῆς καί πολιτιστικῆς. Κι αὐτό ἐπειδή μετά τήν Ἐπανάσταση, ἤδη σέ ἐκεῖνο τό πρῶτο καί μικρό Ἑλληνικό Κράτος πού προήλθε ἀπό αὐτήν, μετά ἀπό τετρακόσια χρόνια ἀπεχθοῦς σκλαβιάς, τό Γένος ἦταν πλέον ἐλεύθερο νά ἐκφραστεῖ καί νά δημιουργήσει αὐτοδιοικούμενο, οἱ Ἕλληνες μπορούσαν πιά ἐλεύθερα νά λατρεύουν τόν Τριαδικό Θεό, νά ἀσκοῦν τά πατροπαράδοτα ἑλληνορθόδοξα ἔθιμά τους καί νά καλλιεργοῦν τά ἑλληνικά γράμματα, χωρίς τόν φόβο, τήν ἐπιβουλή καί τήν ἀμφίθυμη συχνά βανασότητα τοῦ Ὄθωμανοῦ δυνάστη.

Ἀπό τήν ἔως τώρα ἐπιστημονική ἔρευνα καί τή σχετική βιβλιογραφία, ἔχει καταδειχθεῖ ὅτι ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ὑπῆρξε ὁ πῖο καθοριστικός παράγοντας γιά τήν ὀργάνωση τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, σέ ἐθνικό, πολιτικό καί πολιτιστικό ἐπίπεδο. Ὅμως, ὅπως συμβαίνει μέ τά πραγματικά μεγάλα γεγονό-

* Εἶναι ἐπίσης Πρόεδρος τῆς Εἰδικῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς γιά τή διοργάνωση τῶν Διεθνῶν Συνεδρίων γιά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 καί Μέλος τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος.

τα, ήταν ἀπαράγραπτη καί ἡ οἰκουμενική της διάσταση. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι, παρά τίς προειδοποιήσεις τῶν Ἑλλήνων ὁπαδῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὅτι τό ἔθνος δέν ἦταν ἔτοιμο νά ἐπαναστατήσῃ, λόγῳ ἀπουσίας πνευματικῆς καί κοινωνικῆς ἀνάπτυξης, ἡ Ἐπανάσταση ἐγινε καί, παρά τά μεγάλα προβλήματα της, πέτυχε τήν παλιγγενεσία, συγκινώντας ἕνα μεγάλο μέρος τῶν Εὐρωπαίων διανοητῶν καί καλλιτεχνῶν, ἐνῶ παράλληλα, τροφοδότησε ἐκ νέου τά διεθνή κινήματα γιά ἐθνική ἀνεξαρτησία καί ἀποτίναξη κάθε μορφῆς δουλείας. Τήν ἴδια στιγμή, ἡ Ἐπανάσταση συγκίνησε καί συσπείρωσε διαφορετικές καί ἀποκλίνουσες ὁμάδες καί κοινωνικές τάξεις Ἑλλήνων, ὅπως ἐμπόρους, ἄρματολούς καί κλέφτες, διανοούμενους, δασκάλους, φωτεινά πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἀποτελοῦσε, στό πλαίσιο τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, τήν νομικά ὑπόλογη, ἀλλά καί πολιτιστικά καί ἐθνικά ἀδιαμφισβήτητη ἡγεσία τοῦ σκλάβου ἔθνους. Ἡ διαπίστωση αὐτή συνιστᾷ ἕνα πειστικότατο τεκμήριο γιά τήν σημασία τῆς μνήμης τοῦ γεγονότος αὐτοῦ στήν χάραξη τοῦ μέλλοντος, ὄχι μόνο γιά τήν Ἑλληνική κοινωνία σήμερα, ἀλλά καί τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου εὐρύτερα.

Αὐτήν ἀκριβῶς τήν Ἐπανάσταση πού σήμανε τήν λήξη μιᾶς μακρᾶς περιόδου δουλείας καί τήν ἀπαρχή τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ βίου, ἡ Ἐκκλησία τήν συνέδραμε μέ κάθε τρόπο, εἴτε μέ τήν πνευματική της στήριξη, εἴτε μέ τήν οἰκονομική της ἐνίσχυση εἴτε τέλος καί μέ τή συμμετοχή στά γεγονότα της πολλῶν μελῶν της. Αὐτή ἡ σχέση ὑπῆρξε ἐξαρχῆς τό θεμέλιο τῆς συνείδησης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν γεγονός μοναδικό καί καθοριστικό γιά τόν Ἑλληνισμό, πού στηρίχθηκε στήν διεκδίκηση τοῦ διπλόου «γιά τοῦ Χριστοῦ τήν πίστη τήν ἀγία καί τῆς πατρίδος τήν ἐλευθερία», καί τό ὁποῖο ἦταν ἄξιο ὄχι μόνο τιμῆς, ἀλλά καί διαρκοῦς ὑπόμνησης στούς Ἕλληνες, πού ὀφείλουν νά ἐμπνέονται καί νά παραδειγματίζονται ἀπό τίς ἀρχές, τίς ἀξίες καί τά ἰδανικά της. Κι ἔτσι ἡ ἐκκλησιαστική συμμετοχή στούς ἐορτασμούς τῆς διακοσιοστῆς ἐπετείου τῆς Ἐπανάστασης ἦταν ἐξ ἀρχῆς συστηματική, συνειδητή καί συνεπῆς σύμφωνα μέ ὅσα καί στή συνέχεια θά ἀναφερθοῦν.

Α. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821

Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε στὰ ἐπιμέρους, καλὸ θὰ ἦταν νὰ γίνει ἀναφορά στὶς ἐσώτερες σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ ὁποῖες καὶ ἀποτελέσαν τό ὑπόβαθρο τοῦ σχεδιασμοῦ καὶ τῆς ἐκτέλεσης τῶν πανηγυρικῶν καὶ ἐπετειακῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τίς ὁποῖες θὰ γίνει λόγος στῇ συνέχειᾳ.

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 βρῆκε παγιωμένο τὸν ἑλληνικὸ παραδοσιακὸ πολιτισμό, στὰ σχήματα πού μᾶς εἶναι γνωστά ἀπὸ τὴν μεταβυζαντινὴ περίοδο: ὀργανωμένο στὰ ὅρια τῶν παραδοσιακῶν κοινοτήτων, μέ ζωντανές τίς πολιτισμικὲς μνῆμες ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ παρελθόν, ἐνίοτε δέ καὶ ἀπὸ τὴν μακρινὴ προχριστιανικὴ περίοδο, μέ ἔντονο ἀγροτοκτηνοτροφικὸ χαρακτήρα, καὶ μέ ἐκδηλώσεις πού σχετίζονταν στενά μέ τοὺς ἄξονες τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, στοὺς ὁποίους καὶ ἐγγράφονταν. Ἐχοντας πολλὰ διαφοροποιήσεις καὶ ἰδιαιτερότητες, ἀνάλογα μέ τὸν τόπο ὅπου κάθε κοινότητα εἶχε ὀργανωθεῖ, καὶ σύμφωνα μέ τίς ἐπιπτώσεις τῆς ἀπομόνωσης τῶν παραδοσιακῶν κοινοτήτων, τὴν ὁποία ἐπέβαλαν οἱ γεωγραφικοὶ ὅροι καὶ οἱ περιορισμένες δυνατότητες ἐπικοινωνίας, οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἀκολουθοῦσαν ἓνα γενικὸ πολιτισμικὸ πρότυπο, σχετιζόμενο μέ τοὺς παράγοντες τῶν ἐπιμέρους διαφοροποιήσεων τῶν τοπικῶν πολιτισμικῶν συστημάτων.

Παραλλήλως ὅμως πολλὰ ἦταν τὰ κοινὰ στοιχεῖα ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, ἰδίως σέ ἐκείνους πού ἀνήκαν στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, δεδομένου τοῦ κυριαρχικοῦ ρόλου πού ἡ θρησκεία πάντοτε διαδραματίζει στὴ διαμόρφωση τῶν γενικῶν πολιτισμικῶν συνιστωσῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμέρους ἐκδηλώσεων, στὶς παραδοσιακὲς κοινωνίες. Πρόκειται γιὰ ἓνα κοινὸ βαλκανικὸ ὑπόβαθρο νοοτροπιῶν, ἀντιλήψεων, πίστεων καὶ ἀξιῶν, πού στηρίζεται στὴν Ὁρθοδοξία καὶ τό ὅποιο ἐν πολλοῖς συνεχίζει νὰ μένει ἐνεργό. Ἦταν ἡ Ὁρθοδοξία, ἡ ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ὁ θρησκευτικὸς παράγοντας πού διαφοροποιοῦσε στὴν εὐρύτερη περιοχὴ μας τοὺς λαοὺς, καὶ πού λειτούργησε ὡς

θεμέλιο και για την διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης, μαζί βέβαια με τη γλώσσα και την ιστορική συνείδηση της κοινής καταγωγής και του κοινού παρελθόντος. Αυτοί οι παράγοντες μορφοποιήθηκαν με τη σειρά τους μέσα στην έλληνορθόδοξη παράδοση και σχηματοποιήθηκαν. Έτσι, με θέμελιο την χριστιανική ταυτότητα σφυρηλατήθηκε ή εθνική, θρησκευτική και πολιτισμική παράδοση του Γένους.

Δέν πρέπει να ξεχνάμε ότι κατά την διάρκεια της Έλληνικής Έπανάστασης του 1821, παρά την γενικότερη πολεμική αναστάτωση, ο ελληνικός λαός συνέχισε να τελεί τις κάθε είδους λαϊκές θρησκευτικές τελετουργίες, ιδίως όσες σχετίζονταν με τις έορτές του έτήσιου έορτολογικού κύκλου. Οί έορτές ένοριών και μονών, αλλά και οί μεγάλες έορτές των Αγίων ή των κύκλων του Δωδεκαημέρου και του Πάσχα, συνέχισαν να τιμώνται στους χρόνους της Έπανάστασης, μαζί με τά πανηγύρια, πού συνδύαζαν τό θρησκευτικό γεγονός με την ψυχαγωγία και την ανάπλαση των κοινωνικών, συγγενικών και οίκογενειακών δομών. Από τά απομνημονεύματα των αγωνιστών πληροφορούμαστε για πολλές τέτοιες πανηγύρεις, με ιδιαίτερη έμφαση στίς γιορτές πολεμιστών-Αγίων, όπως οί Άγιοι Γεώργιος, Δημήτριος και οί Άρχάγγελοι στην Πελοπόννησο και στην Στερεά Ελλάδα.

Ό λόγος πού έκανε τά μέλη του Σώματος του Χριστού να συστρατευτούν σέ μία ένοπλη εξέγερση, είναι ή διάσωση του υπέρτερου αγαθού της βασικής συνθήκης αλήθειας του ανθρώπινου προσώπου, όπως αυτό κατανοήθηκε εξίσου στον Εὐαγγελικό λόγο και συμπυκνώθηκε στό πρόταγμα της Έλευθερίας, όχι άπλως ως εθνικής όριοθέτησης άπέναντι στον άλλο, ούτε ως άτομικής δυνατότητας άπεριόριστων επιλογών, άλλ' ως πάλης άπέναντι σέ κάθε συνθήκη θανάτου. Η έννοια της Δικαιοσύνης, ως τμήμα της έλευθερίας από τίς άδικες δομές του θανάτου, ή έννοια της Έλευθερίας να «συλλογᾶσαι έλεύθερα» και ἄρα καλά, ή Ειρήνη, μέσα από την αλήθεια στίς σχέσεις των ανθρώπων και άλλα πολλά όμοιά τους, είναι αὐτά πού συμποσούνται στην έννοια της Έλευθερίας και δικαιώνουν τό ανεπανάληπτο δίλημμα, πού οδηγεί σέ κάθε είδους θυσία: Έλευθερία ή θάνατος!

Κατά τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821 πλῆθος κληρικῶν ὄλων τῶν βαθμῶν τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἀγωνίστηκαν μέ λόγο καί ἔργο, καί πολλοί θυσιάσαν τή ζωή τούς στό βωμό τῆς ἐλευθερίας. Ἄν μάλιστα συνυπολογίσουμε καί ὅσους βασανίστηκαν καί ἐπέθαναν μαρτυρικά τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας γιά νά δώσουν τό παράδειγμα τῆς ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος θυσίας στό ὑπόδουλο ποίμνιό τους, ὅσους δηλαδή τιμῶνται σήμερα ἀπό τήν Ἐκκλησία μας ὡς ἱερομάρτυρες, ὡς κληρικοί νεομάρτυρες, τότε ἡ εἰκόνα πού σχηματίζεται μπροστά στά μάτια μας εἶναι αὐτή τῆς πλήρους καί καθολικῆς συμμετοχῆς τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου στήν ἀντίσταση καί στήν Ἐπανάσταση. Οἱ ὑπάρχουσες ἱστορικές πηγές εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες. Τό μόνο πού ἔχουμε νά κάνουμε εἶναι νά τίς προσεγγίσουμε μέ διάθεση ἀνακάλυψης τῆς ἀλήθειας, χωρίς ἰδεολογικούς φανατισμούς καί πωρώσεις συνειδησιακές.

Στήν πραγματικότητα, κληρικοί ὑπῆρξαν, στήν συντριπτική τους πλειοψηφία, οἱ δάσκαλοι καί οἱ φωτιστές τοῦ ὑπόδουλου Γένους, ἔστω καί ἂν ἡ ἱερατική ιδιότητά τους συχνά ἀποσιωπᾶται ἀπό τμῆμα τῆς τρέχουσας βιβλιογραφίας. Τό δέ παράδειγμα τοῦ ἱερομάρτυρος ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τά τριακόσια χρόνια ἀπό τό μαρτύριο τοῦ ὁποίου τιμοῦμε ἐφέτος, εἶναι ἀπολύτως ἐνδεικτικό αὐτῆς τῆς πραγματικότητος, ἀλλά καί τοῦ σπουδαίου καί μοναδικοῦ ρόλου τῆς Ἐκκλησίας τόσο στήν στερέωση τοῦ Γένους στήν πίστη καί στήν ταυτότητά του, ὅσο καί στήν ἀποτροπή τῶν ἐξισλαμισμῶν, πού στεροῦσαν τή Ρωμωσύνη ἀπό σημαντικό μέρος τοῦ ἄνθους της. Θυμίζω πρόχειρα ἐδῶ, γιά νά φανεῖ πόσο ἀνυπόστατες εἶναι οἱ ἀπόψεις ὅτι ἡ ἐθνική συνειδησή μας δημιουργήθηκε μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ὅπως ἐλάχιστοι ἱστορικοί ἰσχυρίζονται, ὅτι σέ ὅλη τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας γιά ὅσους ἐξισλαμίζονταν χρησιμοποιοῦσαν τό ρῆμα «τουρκεύω», πρᾶγμα πού δείχνει πόσο ἄρρηκτα δεμένη ἦταν ἡ ἐθνική μέ τήν θρησκευτική καί τήν πολιτισμική ὑπόσταση τοῦ Γένους μας.

Χαρακτηριστική τέλος εἶναι καί ἡ διαμόρφωση μιᾶς ἰδιαίτης ἐθιμοταξίας πού σχετίζεται ἄμεσα μέ τήν Ἐπανάσταση καί

τή μνήμη της, ιδίως μετά τήν καθιέρωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑναρξῆς της κατὰ τήν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (25 Μαρτίου), τό 1838, ὡς διπλῆς, ἐθνικῆς καί θρησκευτικῆς ἑορτῆς. Διαμορφώθηκε ἔτσι ἕνα ἰδιαίτερο δημόσιο τελετουργικό τυπικό, πού συνδυάζει ὀρισμένες ἀπό τίς λατρευτικές ἐκδηλώσεις γιά τήν ἑορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μέ τήν ἐθιμοταξία μιᾶς ἐθνικῆς ἑορτῆς (ἐπιμνημόσυνες δεήσεις, πανηγυρικοί λόγοι, καταθέσεις στεφάνων καί ἀργότερα παρελάσεις), καί τό ὁποῖο καθιερώθηκε στή λαϊκή συνείδηση, ὥστε σήμερα νά ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς κυρίαρχες περιπτώσεις δημόσιου τελετουργικοῦ γιά τόν ἑλληνικό λαό. Καί βέβαια μιᾶ ἔκφραση τῆς ἄρρηκτης σχέσης ἀνάμεσα στήν ἐθνική καί τή θρησκευτική ταυτότητα στό λαό μας, πού ἀποτελεῖ τήν βάση τῆς συγκρότησης τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοπροσωπίας.

Β. Ἡ ἐκκλησιαστική συμβολή στόν ἑορτασμό τῶν 150 χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821

Ἡ σχέση λοιπόν τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821 εἶναι μακρά καί δοκιμασμένη. Ἐδράζεται στό γεγονός τῆς συμμετοχῆς τοῦ κλήρου, μαζί μέ τίς ὑπόλοιπες πνευματικές, οἰκονομικές καί πολιτικές δυνάμεις τοῦ Γένους, στήν προετοιμασία, στήν ἔκρηξη καί στή διεξαγωγή τοῦ Ἀγῶνα. Πηγάζει δέ ἀπό τίς μαρτυρίες τῶν πηγῶν, ἀπό τά συμπεράσματα τῆς βιβλιογραφίας καί ἀπό τά ἴδια τά γεγονότα, παρά τήν ἀμφισβήτηση πού κατὰ καιρούς διατυπώνεται πάνω στό ζήτημα αὐτό, ἀπό πλευρᾶς ὀρισμένων λογίων, κατὰ κανόνα ἰδεολογικά στρατευμένων, πού ἀποζητοῦν παντί σθένει τήν ἀποκοπή μας ἀπό τίς ρίζες τήν παράδοση καί τό παρελθόν μας.

Ἡ σχετική συζήτηση καί ἡ παρεπόμενη τούτης ἀντιπαράθεση εἶναι μεγάλη, καί ὅπωςδήποτε οὔτε θά τήν συνοψίσουμε, οὔτε θά τήν ἐπαναλάβουμε ἐδῶ. Ἄν τήν ἀναφέρουμε, εἶναι γιατί πιστεύουμε ὅτι πίσω της κρύβεται μιᾶ παλιά εὐρύτερη ἀντιπαράθεση μεταξύ τοῦ ἡμετέρου καί τοῦ ὀθνείου, μεταξύ τοῦ παραδοσιακοῦ καί τοῦ ἰσοπεδωτικά νεωτερικοῦ. Ἀντιπαράθεση πού ἐπιδρά βαθύτατα στίς ρίζες ἀλλά καί στήν οὐσία τῆς ὑπόστασης

καί τῆς ιδιοπροσωπίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τουλάχιστον ὅπως οἱ σύγχρονοί μας Ἕλληνες τήν βιώνουν καί τήν ἀντιλαμβάνονται.

Ἀπό πολλές ἀπόψεις, ἡ συζήτηση αὐτή βρίσκεται στήν καρδιά τῆς δεινῆς κρίσης πού βιώνουμε σήμερα ὡς κοινωνία, καί ἡ ὁποία, ὅπως πολλές φορές ἔχει διατυπωθεῖ, εἶναι πρωτίστως πνευματική, πολιτισμική καί ἠθική, καί δευτερευόντως οἰκονομική. Οἱ ρίζες της βρίσκονται στήν ἀποκήρυξη τῆς παράδοσης καί στήν διασάλυση τῆς καθημερινῆς μας πνευματικῆς τάξης, πού ἐκδηλώθηκαν μέ τήν διάλυση τοῦ κοινωνικοῦ ἱστοῦ, τήν καταβαράθρωση κάθε κοινωνικῆς ἱεραρχίας, τήν ταύτιση τῆς ἐλευθερίας μέ τήν ἀσυδοσία καί τήν ἀνεμπόδιστη ἱκανοποίηση ταπεινῶν καί ἐφάμαρτων ἐνστίκτων. Μέ δύο λόγια στήν θηριοποίηση τῆς κοινωνίας μας, πού χωρίς ἠθικούς φραγμούς θά μπορούσε νά παραδοθεῖ στόν ἄκρατο παγκοσμιοποιημένο νεωτερισμό, στήν παγκοσιοποιημένη ὁμογενοποίηση καί στήν λησμοσύνη κάθε ἐννοιας παράδοσης.

Ὅλο αὐτό τό σκηνικό συνδέεται μέ τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, δεδομένου ὅτι ἐκεῖ βρίσκονται οἱ ρίζες τῶν τάσεων πού ἐπικράτησαν στό Νέο Ἑλληνικό Κράτος. Ἐπιπροσθέτως, οἱ ἀναγνώσεις τῆς ἱστορίας μποροῦν καί πρέπει νά εἶναι διδακτικές, δεδομένου ὅτι τά πάθη καί οἱ κάθε εἶδους νοοτροπίες καί ἀντιλήψεις ἔχουν τήν τάση συχνά νά ἐπαναλαμβάνονται, ἔστω καί ὑπό νέο κάλυμμα, ἀκόμη καί μέσα σέ διαφορετικές ἱστορικές συγκυρίες. Ἡ θεμελίωση τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐξῶ ἀπό τά ὅρια τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης ὁδήγησε σέ ἕναν στρεβλό ἐκσυγχρονισμό, πού πάντοτε συνδυαζόταν μέ τήν ἀπαξίωση παραδοσιακῶν ἀξιῶν καί δεδομένων. Καί βέβαια ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση στάθηκε ἀπέναντι σέ αὐτές τίς προσπάθειες ἀλλοτρίωσης.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπόν συνδέεται ἄμεσα μέ τό 1821, τήν προετοιμασία καί τήν διεξαγωγή τῆς Ἐπανάστασης, ὅχι μόνο σέ ἐπίπεδο πράξεων καί γεγονότων, ἀλλά καί στό ἐπίπεδο τῶν ἰδεῶν καί τῶν ἀξιῶν πού κατάρτισαν καί ἐνέπνευσαν τοὺς πρωταγωνιστές της, οἱ ὁποῖοι στό σύνολό τους σχεδόν διακρίνονταν γιά

τήν εὐσέβεια, τήν εὐλάβεια καί τόν φόβο Θεοῦ πού τούς διακατεῖχε. Κι αὐτό ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τό ἔχει θεμελιώσει καί μέ ἐπιστημονικές πρωτοβουλίες. Τό 1971, γιά παράδειγμα, συμμετέχοντας στόν ἑορτασμό τῆς ἐθνικῆς ἑκατονπεντηκονταετηρίδος, καί μέ πρόταση τῆς «Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Θείας Λατρείας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης», ἡ Ἐκκλησία ἐξέδωσε σειρά ὁλόκληρων μελετῶν καί σχολιασμένων κειμένων λογίων τοῦ Γένους, ὑπό τόν γενικό τίτλο «Ἐκκλησιαστικά Ἐκδόσεις Ἐθνικῆς Ἐκατονπεντηκονταετηρίδος».

Τά βιβλία αὐτά, κλασικά στή βιβλιογραφία μας μέχρι σήμερα, ἀνέδειξαν μορφές καί γεγονότα, δεδομένου ὅτι ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, πού προετοίμασαν τήν Ἐπανάσταση, ἦταν κληρικοί, κάτι πού σκοπῖμως ἡ ἀσκόπως ἀποσιωπᾶται σήμερα καί στά σχολικά ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας.

Εἶναι ἀπολύτως χαρακτηριστικά ὅσα ἔγραφε στόν κοινό πρόλογο τῶν βιβλίων αὐτῶν ὁ Μητροπολίτης Σερβίων καί Κοζάνης κυρός Διονύσιος Ψαριανός, λόγιος καί μουσικοτραφῆς ἱεράρχης, μέ κύρος καί παρρησία στήν ἐποχή του:

*«Εἶναι γεγονός, καί πρέπει νά τό ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ πολὺς λαός ἀγνοεῖ τήν Ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους, μάλιστα δέ τό σπουδαῖον πρόσωπον τό ὁποῖον διεδραμάτισεν ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου εἰς τήν διάσωσιν ὄχι μόνον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλά καί τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, καί εἰς τήν προετοιμασίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς τήν ὁποίαν ἐνεργῶς συμμετέσχε μέ πολ-
λάς καί μεγάλας θυσίας. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις εἶχε τό ἀτύχημα διὰ τό Ἔθνος νά συμπέσῃ μέ τὰς ἀρχάς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καί μετά τήν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, εἰς τοὺς χρόνους δη-
λαδὴ τοῦ διαφωτισμοῦ καί τῆς ἀρνήσεως, αἱ ἰδέαι τῶν ὁποίων δυσμενῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὴν ἐπομένην τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως ἡ Ἐκκλησία ὡς θεσμός καί ὁ ἱερός κλῆρος ὡς πνευματικὸς ὁδηγός τοῦ ἑλλη-
νικοῦ λαοῦ, ὄχι μόνον ἡγνοήθησαν, ἀλλὰ καί θετικῶς ἀπεκλεί-
σθησαν ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους.*

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἔθνους καί τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐδυσφήμησαν τήν Ἐκκλησίαν καί ἐσυκοφάντησαν τόν ἱερόν κλῆρον, πολλοὶ δέ

καί ἐκ τῶν διανοουμένων τῆς ἑκατονπεντηκονταετίας, προκατειλημμένοι καί αὐτοί κατά τῆς Ἐκκλησίας καί ποτισμένοι μέ τό πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως, ἐφθειραν ὄχι ὀλίγον τό αἶσθημα τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τόν ὁποῖον ἐζήτησαν νά ἀποκόψουν ἀπό τήν παράδοσίν του καί ἀπό τήν πατρώαν εὐσέβειαν. Χαρακτηριστικῶς περί ἑνός ἐξ αὐτῶν ἐγράφη τό ἐξῆς: “Ένας λαός, πού μόλις ἔβγαινε ἀπό μιᾶ Ἐπανάσταση (μισός αἰώνας εἶχε περάσει), πού ἐπιχείρησε μέ θρησκευτικό σύνθημα καί τήν Ἐκκλησία τοῦ ἐπί κεφαλῆς, σωστό ραχοκόκκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος, ἀπό κάθε ἄλλο εἶχε ἀνάγκη παρά ἀπό τούς σαρκασμούς καί τίς εἰρωνεῖες τοῦ Ροῦδη κατά τῆς θρησκείας καί τῆς Ἐκκλησίας”».

Οἱ στόχοι τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, ὅπως ἄλλωστε καί τῶν ὅσων ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐτοιμάζει γιά τόν φετινό ἑορτασμό τῶν 200 χρόνων ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ὅπως στή συνέχεια παρουσιάζονται, περιγράφονται ἄριστα –ἴσως καί κάπως προφητικά– ἀπό τόν μακαριστό Μητροπολίτη Κοζάνης κυρό Διονύσιο, στόν ὁποῖο θά δώσουμε καί πάλι τό λόγο:

«Δέν ἀποσκοπεῖται ἡ μονομερής ἔξαρσις τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ ὑποτίμησις τῶν λοιπῶν ἠθικῶν, πνευματικῶν καί ὑλικῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους διά τῶν ὁποίων προητοιμάσθη καί ἤχθη εἰς πέρας τό μέγα ἐγχείρημα, ἀλλ’ ἀκριβῶς νά δειχθῇ ὅτι κέντρον καί συνισταμένη τοῦ ἐθνικοῦ βίου πῆρξε πάντοτε ἡ Ἐκκλησία, ὅχι ὡς μία ἐξουσία ἐπὶ τοῦ λαοῦ καί ὀργάνωσις, ἀλλ’ ὡς ἐσωτερική πνοή καί δύναμις, ζωοποιοῦσα τό ἐθνικόν σῶμα, ἐνοῦσα τά μέλη αὐτοῦ διά τῆς κοινῆς πίστεως καί συντονίζουσα τās ἐνεργείας του. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὁ λαός τοῦ Κυρίου.

Εἶναι δέ αὕτη ἀκριβῶς ἡ ἱστορική νεοελληνική πραγματικότης, ἣτις ἀγνοεῖται κατ’ ἐπηρεασμόν ξένων ἰδεολογικῶν σχημάτων τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. ἀλλ’ ὁ ἐθνικός βίος τῶν Ἑλλήνων καί ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις δέν εἶναι ἔκφρασις ἰδεολογίας τινός, ἀλλά ἡ συνέχεια καί διατήρησις τῆς παραδόσεως τῆς φυλῆς, ἡ ὁποία παράδοσις εἶναι ἀδιάσπαστος, ἐνιαία καί κοινή, παράδοσις ἐθνική καί θρησκευτική».

Γ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί ἡ συμβολή της στὸν ἑορτασμό τῆς 200ετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821

Σέ συνέχεια ἐκείνης τῆς προσπάθειας, ἡ «Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Πολιτιστικῆς Ταυτότητος», μέ πρόεδρο τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιο, πρότεινε στὴν Ἱερά Σύνοδο, καί ἔγινε ἀποδεκτό, τῇ διοργάνωση σειρᾶς δέκα ἐτησίων Συνεδρίων ἐπιστημονικῶν, διεθνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτο διοργανώθηκε τὸ 2012 καί τὰ δύο τελευταῖα τὸ Φθινόπωρο τοῦ 2020, μέ τὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση. Τοῦτα ὑλοποιοῦνται ἀπὸ εἰδική ἐπιτροπή, μέ πρόεδρο ἀρχικῶς τὸν Ὁμότιμο Καθηγητὴ καί Ἀκαδημαϊκὸ κ. Κωνσταντῖνο Σβολόπουλο, κατόπιν τὸν Πρωτοπρεσβύτερο καί Ὁμότιμο Καθηγητὴ Γεώργιο Μεταλληνό, καί μετὰ τὴν κοίμηση ἀμφοτέρων τὸν γράφοντα, καί τῶν ὁποίων τὰ πρακτικά ἐκδίδονται σέ σειρά τόμων. Οἱ τόμοι αὐτοὶ κατ' ἔτος παρουσιάζονται σέ εἰδικές ἐπιστημονικὲς ἐκδηλώσεις στὴν Ἀθήνα, μέ τὴν εὐλογία καί τὴν παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β', ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐνίσχυσε καί ὑποστήριξε παντοιοτρόπως τὸ ἐγχεῖρημα, τὸ ὁποῖο πραγματοποιοῖσε μέ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία καί ἔλαβε εὐμενῇ σχόλια ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα.

Εἶναι ἀπολύτως χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπιμέρους θεματολογία τῆς σειρᾶς τῶν Συνεδρίων αὐτῶν, πού φέρουν τὸν γενικὸ τίτλο «10 Διεθνῇ Ἐπιστημονικά Συνέδρια γιὰ τὰ 200 χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, 1821-2021», πού διοργανώνει σέ ἐτήσια βάση ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς «Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος» καί τῆς Εἰδικῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ὀργάνωσή τους. Τὰ Συνέδρια αὐτά κατὰ καιροὺς πραγματοποιήθηκαν στὸ «Διορθόδοξο Κέντρο» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης, στὴ Στοά τοῦ Βιβλίου, τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας καί στὴν συνεδριακὴ αἴθουσα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ θεματολογία τῶν Συνεδρίων εἶχε ὡς ἐξῆς, μέ στόχο νὰ καλυφθοῦν συγκεκριμένες πτυχές τῆς

Ἐπανάστασης τοῦ 1821, μέ τή συμβολή εἰδικῶν κάθε φορά ἐρευνητῶν καί ἀκαδημαϊκῶν δασκάλων: «Ἱστοριογραφία καί Πηγές γιά τήν ἐρμηνεία τοῦ 1821» (12-13 Ὀκτωβρίου 2012) – «Ἡ ζωή τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Καταπίεση – Κοινοτισμός – Παιδεία» (22-23 Νοεμβρίου 2013) – «Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί διαφύλαξη τῆς Ἐθνικῆς Ταυτότητος – Νεομάρτυρες, ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἐπαναστατικά κινήματα» (14-15 Νοεμβρίου 2014) – «Ἑλληνικός καί Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός (23-24 Ὀκτωβρίου 2015) - «Ὁ διεθνὴς περίγυρος καί ὁ φιλελληνισμός κατά τήν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση» (14-15 Ὀκτωβρίου 2016) – «Πολεμικὲς συγκρούσεις καί τόποι καθαγιασμοῦ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821» (6-7 Ὀκτωβρίου 2017) – «Οἱ φιλελεύθεροι θεσμοὶ τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» (18-21 Ὀκτωβρίου 2018) – «Οἱ μεγάλες προσωπικότητες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁμοθυμία καί διχόνοια κατά τήν Ἐπανάσταση» (18-19 Ὀκτωβρίου 2019) – «Τὰ Οἰκονομικά τοῦ Ἀγῶνα. Ἡ ἐπίτευξη καί ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας» (16-17 Ὀκτωβρίου 2020) – «Ἡ ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Λογοτεχνία καί στὴν Τέχνη» (27-28 Νοεμβρίου 2020).

Ὅπως εὐκόλα μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά ἀντιληφθεῖ, ἡ δεκάτομη σειρά τῶν πρακτικῶν αὐτῶν τῶν Διεθνῶν Ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων, πού τυπώθηκε καί κυκλοφορεῖται σὲ καλαίσθητους τόμους μέ τήν χορηγία τῶν ἐκδόσεων «Ἀρχονταρίκι», ἀποτελεῖ ἔργο ἀναφορᾶς γιά τήν ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, ἔργο συλλογικὸ, ἀπὸ συγγραφεῖς ἐγκυρους καί ἐγκριτους, καί μέ τή χρήση ὅλων τῶν κανόνων τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Τό ἔργο αὐτό θά μείνει στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ὡς ὁρόσημο γιά τοὺς μελλοντικούς ἐρευνητές, ἀποτελώντας τήν ἀνεξάλειπτη σφραγίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὸν φετινὸ ἑορτασμὸ τῶν 200 χρόνων τῆς Ἐπανάστασης.

Παραλλήλως ἡ «Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος», μέ τήν ἔγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί μέ τήν εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄, ἀλλά καί τή συνεργασία τῆς Γενικῆς

Γραμματείας Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, καθώς και των Ελλήνων εκπαιδευτικών, φρόντισε για τη διοργάνωση και διεξαγωγή του πανελληνίου μαθητικού διαγωνισμού που προκήρυξε, άθλοθέτησε και έφερε σέ πέρασ μέ θέμα «Ίχνηλατώντας τά μονοπάτια πού διάβηκε ό πατρο-Κοσμάς: ή ζωή, τό έργο καί τό μαρτύριο του άγίου Κοσμά του Αίτωλου» (2014). Άκολούθως, έπιμελήθηκε αναλόγως τή διοργάνωση τριετούς πανελλήνιου μαθητικού διαγωνισμού, μαθητών Β' καί Γ' τάξεως Γυμνασίου, για τή δημιουργία video έως έξι λεπτών, σχετικού μέ έξέχουσες προσωπικότητες τής Προεπαναστατικής, Έπαναστατικής καί Μετεπαναστατικής Περιόδου του 1821, μέ τίς όποιες οί συμμετέχοντες μαθητές κλήθηκαν νά ασχοληθούν κατά τά σχολικά έτη 2019, 2020 καί 2021.

Έπίσης ή Ειδική Συνοδική Έπιτροπή Πολιτιστικής Ταυτότητας μέ τήν εύλογία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών καί πάσης Ελλάδος κ. Έρωνύμου δημιούργησε μία εύρύτατη όμάδα τριάντα καί πλέον Καθηγητών, πανεπιστημιακής καί μέσης σχολικής εκπαίδευσης, από όλη τήν Ελλάδα, καί κατά τά έτη 2016 καί 2019 συγκέντρωσε εκπαιδευτικό ύλικό, ώστε νά εκδοθούν από τήν Άποστολική Διακονία τής Εκκλησίας τής Ελλάδος τρεις τόμοι βιβλίων – σειρά «Έλληνική Ίστορία καί χριστιανική πίστη» – μέ τούς τίτλους: «Ό Όμηρος ταξιδεύει στην αρχαιότητα καί αναζητά τήν αλήθεια», «Ό Όμηρος ταξιδεύει στην Βασιλεύσουσα καί αναζητά τήν αλήθεια» καί «Ό Όμηρος πολεμά στην Έπανάσταση του '21 καί αναζητά τήν αλήθεια». Τό διαδραστικά βιβλία αυτά άπευθύνονται στην οικογένεια, στά παιδιά του δημοτικού καί του γυμνασίου σχολείου καί σέ όμάδες ένοριακής κατηχήσεως, ως μία προσφορά τής Εκκλησίας στην συνείδηση του Έλληνικού Γένους, μιās καί πραγματεύεται τήν πορεία τής ανθρωπότητας καί του Έλληνα από τήν αρχαιότητα έως καί τό έτος 1945. Έπιπροσθέτως, σέ κάθε βιβλίο αναφέρεται ή ηλεκτρονική διεύθυνση στην όποία μπορούν νά ανατρέξουν οί γονείς ή οί κατηχητές, για νά λάβουν σέ ηλεκτρονική μορφή, τό περιεχόμενο των τριών συνοδευ-

τικῶν βοηθημάτων τῶν βιβλίων. Ἐπίσης ὁ Ἐκκλησιαστικός Ὁργανισμός τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἔχει προγραμματίσει ἐκδόσεις ἡμερολογίων καί τόμων, ἐντύπων καί φυλλαδίων πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ πιστοῦ λαοῦ, τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασποράς καί τῆς μαθητιώσας νεολαίας, ὡς καί ἡ δημιουργία εἰδικῆς ιστοσελίδος διὰ τὴν προβολὴν τοῦ Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καί τῆς Πατρίδος.

Μέσα σ' αὐτό τό πνεῦμα τῆς ἐνημερώσεως, μέ ἐντολή τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος δημιούργησε τὸν ιστότοπο <https://www.ekklisia1821.gr>, ὥστε κάθε ἐπισκέπτης του νά λαμβάνει γνῶσιν γιὰ τίς δεκάδες συνοδικές καί περιφερειακές ἐκδηλώσεις πού πραγματοποιοῦνται καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἐπετειακοῦ ἔτους 2021.

Δέν εἶναι ὅμως μόνο αὐτές οἱ ἐκδηλώσεις, πού οὐσιαστικά ἄρχισαν δέκα χρόνια πρὶν, ὥστε νά μὴν χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν συνήθη «ἐπετειακὴ βιασύνη», ἀλλὰ νά δώσουν ἔργο ἀποτελεσματικό καί βιώσιμο στό χρόνο. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος φιλοδοξεῖ νά πραγματοποιήσῃ σειρά ἐπετειακῶν ἐκδηλώσεων τό σωτήριον ἔτος 2021, κατὰ τό ὁποῖο συμπληρῶνται 200 χρόνια ἀπὸ τό ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 καί τὴν Ἐθνικὴ μας Παλιγγενεσία. Φορέας προγραμματισμοῦ καί ὑλοποίησης τῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα ἐκδηλώσεων, κατ' ἐντολήν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἶναι ἡ «Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος», ἡ ὁποία ἀνέλαβε τό ὕψηλό καθῆκον νά ἀναδείξῃ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς πολυσήμαντης ἐπετείου γιὰ τό παρόν καί τό μέλλον μας, μελετώντας ἐμβριθῶς τὰ διδάγματα πού ἐξάγονται ἀπὸ τὸν θυσιαστικὸν ἀγῶνα τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

Καθὼς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά διακονεῖ διαρκῶς μέ τὸν λόγο τῆς αὐτῆς τῆς διαρκῆ καί ματωμένης διεκδίκησης τῆς Ἐλευθερίας στὴν πράξιν, ἐπιδιώκει μέ τὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων τῆς Ἐπανάστασης, νά ξαναστρέψῃ τὸν στοχασμὸν στὰ γεγονότα τῆς σπουδαίας καί κρίσιμης ἐκείνης ιστορικῆς περιόδου, ὑπὸ τό πρίσμα αὐτῆς τῆς ἔννοιας τῆς Ἐλευθερίας καί τῆς

σημασίας της σ' ένα ευρύτερο περιβάλλον, διαμορφωμένο από τις σύγχρονες συνθήκες και από τις συνέπειες της μεγάλης πνευματικής και οικονομικής κρίσης, που πλήττει τα τελευταία χρόνια την Έλληνική κοινωνία, αλλά και την αντίστοιχη κρίση στις σχέσεις των Κρατών, στο έσωτερικό των κοινωνιών και στην κατάσταση όλου του πλανήτη. Επιδιώκει, όμως, παράλληλα, να ανταπαντήσει στη συστηματική, οργανωμένη και καλοσχεδιασμένη προσπάθεια αποδόμησης της ιστορικής αλήθειας, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, κυρίως ως προς την συμβολή της Εκκλησίας στην υπόθεση του Αγώνα της Έλευθερίας. Και αυτό τό πράττει όχι με απολογητική διάθεση, αλλά προς τόν σκοπό της ιστορικής αποκατάστασης, στηριζόμενη στις αυθεντικές ιστορικές πηγές, που δέν ύπακούουν σέ άνωθεν κελεύσματα ή σκοπιμότητες, αλλά παρακολουθούν τά γεγονότα και άφουγκράζονται την διαχρονική φωνή των Άγωνιστών.

Υπό τό πρίσμα αυτό, οί προτεινόμενες και προγραμματιζόμενες έκδηλώσεις του 2021 εντάσσονται σέ δύο βασικούς άξονες: Πρώτον την ανάδειξη των γεγονότων της Έπανάστασης, των ιδεών που την στήριξαν, των συνθηκών που ευνόησαν την όργάνωση και τό ξεσπασμά της και δεύτερον τά μηνύματα που ή Έπανάσταση μπορεί νά δώσει στους σημερινούς Έλληνες, ιδιαίτερα στους νέους, που δοκιμάζονται από τίς αντίξοες συνθήκες της ποικιλόμορφης κρίσης.

Μέ βάση αυτά, τό σκεπτικό των έκδηλώσεων, από πλευράς Εκκλησίας, θά καλύπτει τούς έξης τομείς: Κατ' άρχάς την ανάδειξη (π.χ. μέσω διαλέξεων, ήμερίδων, συνεδρίων, παρουσιάσεων των τόμων μέ τά πρακτικά των Έπιστημονικών μας Συνεδρίων κ.ά.) των ιστορικών γεγονότων και της ευρύτερης ιστορικής συγκυρίας, στοιχείων δηλαδή που είναι σχετικά άγνωστα στους σημερινούς Έλληνες, είτε λόγω έλλιπους ενημέρωσης, είτε λόγω μειωμένου ενδιαφέροντος. Την ανάδειξη, επίσης, των ιδεών και των συλλογικών κατακτήσεων που ή Παλιγγενεσία έφερε στο προσκήνιο (π.χ. συλλογικοί δημοκρατικοί θεσμοί, μέ την μορφή της Έθνοσυνέλευσης). Τέλος, μορφές και πρόσωπα του Αγώνα ή της ευρύτερης ιστορικής συγκυρίας, που έδρασαν

πρίν καί ἀμέσως μετά, σέ συνάρτηση μέ τήν Ἐπανάσταση καί πού μποροῦν νά προβληθοῦν ὡς πρότυπα γιά τοὺς Νεοέλληνες (π.χ. Ρήγας Φεραίος, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Στρατηγός Μακρυγιάννης κ.ἄ.).

Ἐπιπροσθέτως θά καταδείξει τήν προσφορά τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Κλήρου στὸν Ἀγώνα, τόσο πρίν, ὅσο καί κατὰ τήν διάρ-
κεια τῆς Ἐπανάστασης (π.χ. διατήρηση τῆς ταυτότητας τοῦ Γένους, Παιδεία, κληρικοί ἀγωνιστές, Νεομάρτυρες καί ἀνάσχεση τοῦ καταστροφικοῦ κύματος τῶν βίαιων ἐξισλαμισμῶν, οἰκονομική συνεισφορά Μονῶν καί πνευματική στήριξη τοῦ Ἀγῶνα), καθὼς καί τήν εὐρύτερη, μεγάλη προσφορά τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς δύο αὐτοὺς τελευταίους αἰῶνες. Διαχρονικά μηνύματα τῆς Ἐπανάστασης, πού μποροῦν νά προβληθοῦν σήμερα, ἀνταποκρίνονται στίς σύγχρονες ἀνάγκες καί δημιουργοῦν προοπτική γιά ἓνα καλύτερο μέλλον (π.χ. ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, ἀγωνιστικότητα, ἐμμονή στήν συλλογική, ἐθνική, θρησκευτική καί πολιτιστική μας ταυτότητα, διεκδίκηση τῶν δικαίων μας μέ ἀποφασιστικότητα κ.λπ.).

Ὅλα τὰ παραπάνω πρέπει νά ἀναδειχθοῦν τό 2021, γιά νά τιμηθεῖ ἡ μνήμη τῶν ἀνθρώπων πού ἀγωνίστηκαν γιά τήν ἐλευθερία μας. Ἡ Ὁρθόδοξη Πίστη, ὁ πατριωτισμός, ἡ ἐπίγνωση τῆς διαχρονικῆς συνέχειας τοῦ Γένους εἶναι οἱ θεμελιακές ἀξίες τῆς Ἐπανάστασης πού ἐμφυσηθήκαν στό Ἑλληνικὸ Κράτος καί τό συγκροτοῦν ὡς σήμερα. Φυσικά, ὅλα αὐτά θά γίνουν μέ σεβασμὸ πρὸς τίς ἀνάγκες τοῦ παρόντος καί μέ προοπτική μέλλοντος. Τό 1821 δέν θά τό κλείσουμε στό Μουσεῖο, οὔτε ὁμως, θά τό χρησιμοποιήσουμε γιά νά δικαιώσουμε μονομερεῖς ἐρμηνεῖες, οἱ ὁποῖες οὐδεμία σχέση ἔχουν μέ αὐτά πού πρέσβευαν οἱ ἴδιοι οἱ πρωταγωνιστές.

Ἰδιαιτέρως, ὅταν ἀπευθυνόμαστε σέ νέους, καλὸν εἶναι νά τονίζεται ἡ ἐλπίδα, ἡ ὁποία κρατήθηκε ζωντανή στά δύσκολα χρόνια τῆς δουλείας χάρις σέ ἓνα συγκεκριμένο Ὅραμα: Τὴν Μεγάλῃ Ἰδέᾳ! Ἀς ἀναζητήσουμε σήμερα μία Νέα Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, ἡ ὁποία δέν θά ἔχει περιεχόμενο ἐδαφικό, οὔτε ὁμως, ἀνε-

δαφικό! Δέν θά ἐπιδιώκει μόνο τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, τήν βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καί τήν εὐημερία τοῦ λαοῦ μας μονομερῶς, ἀλλά, κυρίως, τήν ἐπανέυρεση καί ἐπανεκτίμηση τῶν διαχρονικῶν πνευματικῶν ἀξιῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού ἀποτελοῦν τόν μεγάλο καί ἀνεκτίμητο πλοῦτο μας. Ἄν οἱ ἐκδηλώσεις μας ἀκολουθήσουν αὐτό τό σκεπτικό, δέν θά μείνουν στήν ἀπλή ἐπετειακή τους διάσταση, ἀλλά θά προσφέρουν χρήσιμα στοιχεῖα καί διδάγματα στήν παρούσα συγκυρία κάνοντας τόν ἐορτασμό τῶν 200 χρόνων τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 οὐσιαστικά γόνιμο γιά τό μέλλον.

Περισσότερο παρά ποτέ, στούς κρίσιμους καί ὀριακοὺς καιροὺς μας, ἡ ἀκριβής, ἔγκυρη καί ἐπιστημονικά ἐλεγμένη ἱστορική γνώση ἀποτελεῖ ὄχι πολυτέλεια, ἀλλά ἀνάγκη, συνιστᾷ τροφή πνευματική πού ὀδηγεῖ σέ αὐτογνωσία, πατριδογνωσία καί ἐθνική αὐτοσυνειδησία. Τήν γνώση αὐτή θέλει νά προσφέρει ἡ Ἐκκλησία, ἀναδεικνύοντας ὅσα μᾶς ἐνώνουν, καί ὅσα ἂν τά γνωρίζουμε μποροῦν νά μᾶς κάνουν ὑπερήφανους καί αἰσιόδοξους, ἐνδυναμώνοντας τόν πατριωτισμό καί τήν ἀγάπη μας γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, γιά τήν πατρογονική μας παράδοση καί ταυτότητα.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1. Γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
33. Σταύρωσις, Ανάστασις καὶ Ανάληψις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
33. Πεντηκοστή. Ἐγκαθίδρυσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.
34. Μαρτύριον τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀποστόλου Στεφάνου.
38. Κλήσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
- 45- 46. Ἰδρυσις ἐλληνοφώνων Ἐκκλησιῶν ἐν Κύπρῳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Πέργη, Ἀττάλεια, Ἀντιόχεια Πισιδίας, Ἰκόνιον, Λύστρα, Δέρβη Λυκαονίας) ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα.
48. Ἡ ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἀποστολικὴ Σύνοδος.
- 48- 49. Ἰδρυσις ἐλληνοφώνων Ἐκκλησιῶν ἐν Γαλατίᾳ, Φρυγίᾳ καὶ Μυσίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
- 50- 51. Ἰδρυσις τῶν Ἐκκλησιῶν Φιλίππων, Θεσσαλονίκης, Βεροίας, Ἀθηνῶν, Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ἑλλάδι (πρῶτη Εὐρωπαϊκὴ Ἐκκλησία).
51. Κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ἀθήναις.
52. Ἰδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Ἐφέσου ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
- 62- 63. Ἰδρυσις τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.
64. Ὁ ἐπὶ Νέρωνος διωγμός.
68. Μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ρώμῃ.
81. Ὁ ἐπὶ Δομετιανοῦ διωγμός.
107. Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου, Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας.
112. Ὁ ἐπὶ Τραϊανοῦ διωγμός.
156. Μαρτύριον Ἁγίου Πολυκάρπου, Ἐπισκόπου Σμύρνης.
176. Ὁ ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου διωγμός.
177. Μαρτύριον τῶν ἐν Λουγδούνῳ καὶ Βιέννῃ Χριστιανῶν.
202. Ὁ ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου διωγμός.
249. Ὁ ἐπὶ Δεκίου διωγμός.
258. Ὁ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ διωγμός.

304. Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμός.
313. Διάταγμα Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν Μεδιολάνῳ περὶ ἀνεξιθρησκείας. Παῦσις τῶν διωγμῶν ἐν τῇ Δύσει.
324. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καθίσταται μονοκράτωρ. Παῦσις τῶν διωγμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ.
325. Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
326. Εὗρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης.
381. Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
431. Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ.
431. Ἀνακήρυξις αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας Κύπρου ὑπὸ Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.
451. Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι.
553. Ε΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
626. Ἄβαροι καὶ Πέρσαι προσβάλλουν τὴν ΚΠολιν (Ἀκάθ. Ὕμνος).
628. (Σεπτ. 14). Ἀναστήλωσις τοῦ Τ. Σταυροῦ ὑπὸ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου.
681. Σ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
691. Ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.
787. Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.
843. Ἡ ἀναστηλώσασα τὰς ἱεράς Εἰκόνας Σύνοδος ἐν Κων/πόλει.
863. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου, εἰς τοὺς Σλαῦους.
879. Ἡ ἐπὶ Φωτίου Μεγάλῃ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
963. Ἰδρυσις τῆς Ἱ. Μ. Μεγίστης Λαύρας ἐν Ἀγίῳ Ὄρει καὶ τοῦ Κοινοβιακοῦ Μοναχικοῦ βίου ὑπὸ τοῦ Ὁσ. Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου.
975. Βάπτισις τῆς Ρωσίδος Ὀλγας καὶ ἐκχριστιάνισις τῶν Ρώσων.
1054. Τὸ σχίσμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.
1099. Ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.
1204. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.
1261. Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
1440. Ἐφεύρεσις τῆς Τυπογραφίας.
1443. Σύνοδος τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχείων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀποκηρύσσει τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν διὰ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου τοῦ ἔτους 1439.
1453. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1461. Ἄλωσης τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1476. Ἐκτύπωσις τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ βιβλίου (Γραμματικὴ Κ. Λασκάρεως).
1561. Α΄ ἔκδ. τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν Εὐρώπῃ (ὑπὸ Ἑράσμου).
1517. Ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου.
1589. Ἰδρυσις τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου.
1660. Ἐγκατάστασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Φαναρίῳ.
1721. Κατάργησις τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου.
1789. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.
1821. Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.
1833. «Ἀνακήρυξις» τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
1837. Ἰδρυσις Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
1843. Ἰδρυσις τῆς Ριζαρίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐν Ἀθήναις.
1844. Ἰδρυσις Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.
1850. Ἐκδοσις Πατρ. Τόμου Ἀνακηρύξεως Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
1850. (Σεπτεμβρίου 2). Ὁ Νεόφυτος Ε΄ Μεταξᾶς (ἀπὸ Ἐπίσκοπος Ἀττικῆς) μετονομάζεται Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.
1862. (Ἰανουαρίου 1). Ἐκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μισαήλ Α΄ Ἀποστολίδη (ἀπὸ Πατρῶν καὶ Ἡλείας).
1862. (Αὐγούστου 8). Ἐκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου Α΄ Βλαχοπαπαδοπούλου (ἀπὸ Αἰτωλοακαρνανίας).
1869. Κήρυξις τοῦ «ἀλαθήτου» τοῦ Πάπα Ρώμης ὑπὸ τῆς Α΄ Βατικανίου Συνόδου.
1870. Ὁ Παλαιοκαθολικισμός.
1871. Κατάργησις τοῦ κοσμικοῦ Κράτους τοῦ Πάπα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.
1874. (Μαΐου 27). Ἐκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Προκοπίου Α΄ Γεωργιάδη (ἀπὸ Μεσσηνίας).
1879. Ἐκδοσις Πατριαρχικοῦ Τόμου περὶ Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας Σερβίας.
1885. Ἐκδοσις Πατρ. Τόμου περὶ Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας Ρουμανίας.
1889. (Ιουλίου 5). Ἐκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Γερμανοῦ Β΄ Καλλιγᾶ (ἀπὸ Κεφαλληνίας).

1896. (Οκτωβρίου 17). Έκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Προκοπίου Β΄ Οἰκονομίδη.
1902. (Νοεμβρίου 4). Έκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου Α΄ Μηνοπούλου (ἀπό Μονεμβασίας καί Λακεδαιμονίας).
1910. Ψήφισις τοῦ πρώτου Ἐνοριακοῦ Νόμου ἐν Ἑλλάδι.
1912. Βαλκανικοὶ πόλεμοι.
1914. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (τετραετής).
1917. Ἀνασύστασις τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου.
1918. Έκλογή Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου Γ΄ Μεταξάκη (ἀπό Κιτίου).
1919. (Μαΐου 15). Ἑλληνική ἀπελευθέρωσις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
1919. (Μαΐου 19). Γενοκτονία τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ (συντελεσθεῖσα κατὰ τό διάστημα 1919-1923).
1922. Μικρασιατική καταστροφή καί διωγμός τῶν Χριστιανῶν ἐκ Μ. Ἀσίας καί Θράκης. Μαρτυρικός θάνατος τῶν Μητροπολιτῶν Σμύρνης Χρυσοστόμου, Κυδωνιῶν Γρηγορίου, Μοσχονησιῶν Ἀμβροσίου, Ἰκονίου Προκοπίου καί Ζήλων Εὐθυμίου.
1923. (Μαρτίου 8). Έκλογή Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἐξ ἀρχιμανδρίτου.
1923. Ἰδρυσις τοῦ πρώτου Κατηχητικοῦ Σχολείου ἐν Ἑλλάδι.
1923. Ἐκδοσις τῶν περιοδικῶν «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» καί «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».
1924. Διαρρῦθμισις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἡμερολογίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος (10/23 Μαρτίου).
1925. Ἰδρυσις τοῦ Ρουμανικοῦ Πατριαρχείου.
1928. Ἐκδοσις Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Πράξεως περὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἱ. Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου (Νέων Χωρῶν) ἐν Ἑλλάδι.
1930. Ἰδρυσις Ο.Δ.Ε.Π. καί Τ.Α.Κ.Ε.
1931. Νόμος περὶ Ἐνοριακῶν Ναῶν καί Ἐφημερίων.
1936. Ἰδρυσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.
1937. Ἰδρυσις τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας.
1938. (Δεκεμ. 13). Έκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσάνθου Α΄ Φιλιππίδη (ἀπό Τραπεζοῦντος).
1939. (Σεπτ. 1). Ἀρχή τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
1940. (Αὐγούστου 15). Τορπιλισμός τοῦ εὐδρόμου «ΕΛΛΗ» ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, εἰς τὸν λιμένα τῆς Τήνου.

- 1940 - 1944. Ἡ Ἰταλία κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος (1940, Ὀκτ. 28). Ἡ Γερμανία κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος (1941, Ἀπρ. 6). – Εἴσοδος τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς Αθήνας (1941, Ἀπρ. 27). – Ἀποχώρησις τῶν Γερμανῶν ἐξ Ἑλλάδος (12 Ὀκτ. 1944). Τελεία ἦτα αὐτῶν (Μάϊος 1945).
1941. (Ἰουλίου 2). Αποκατάστασις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Δαμασκηνοῦ Α΄ Παπανδρέου (ἀπὸ Κορίνθου).
1944. (Δεκ.). Ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνὸς ἀναλαμβάνει τὴν Ἀντιβασιλείαν.
1945. (22 Φεβρ.). Ἄρσις τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος.
1945. Ἀνακάλυψις τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου.
1948. (Μαρτίου 7). Ἐπίσημος ἐνσωμάτωσις τῆς Δωδεκανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.
1949. (Ἰουνίου 4). Ἐκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Σπυρίδωνος Α΄ Βλάχου (ἀπὸ Ἰωαννίνων).
1953. (Ἰουνίου 1). Ἡ διὰ πανελληνίου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διενεργηθέντος ἐράνου ἀνοικοδόμησις χιλίων Ἱερῶν Ναῶν καταστραφέντων κατὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς προηγηθείσης δεκαετίας.
1955. (Σεπτεμβρίου 6). Ἐκδιωγμὸς τῶν Ὀμογενῶν Ἑλλήνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.
1956. (Μαρτίου 29). Ἐκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Δωροθέου Κοτταρᾶ (ἀπὸ Λαρίσης).
1957. (Αὐγ. 7). Ἐκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Θεοκλήτου Β΄ Παναγιωτοπούλου (ἀπὸ Πατρῶν).
1961. (Ἰουλ. 21). Ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς «Πατριαρχικῆς ἀξίας» τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.
1961. Α΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐν Ρόδῳ (24 Σεπτ. - 1 Ὀκτ.).
1962. (Ἰανουαρίου 13). Ἐκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Ἰακώβου Γ΄ Βαβανάτσου (ἀπὸ Ἀττικῆς).
1962. (Φεβρ. 14). Ἐκλογή Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Β΄ Χατζησταύρου (ἀπὸ Φιλίππων).
1962. Α΄ περίοδος τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ (Β΄ περ. 1963, Γ΄ 1964, Δ΄ 1965).
1963. Ἑορτασμὸς Χιλιετηρίδος Ἀγίου Ὁρους.

1963. Β΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐν Ρόδῳ (26-29 Σεπτεμβρίου).
1964. (Ἰαν. 5). Συνάντησις τοῦ Πάπα Παύλου Σ΄ καὶ τοῦ Οἰκου-
μενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου ἐν Ἱεροσολύμοις.
1964. Γ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐν Ρόδῳ (1-15 Νοεμβρίου).
1965. Ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1054 ἐν Ρώμῃ καὶ Κωνσταντι-
νουπόλει.
1966. Πανορθόδοξος Διάσκεψις Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ἐν Βελι-
γραδίῳ.
1966. Ἑορταί ἐν Ἱ. Μονῇ Σινᾶ ἐπὶ τῇ 1600ῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς
ιδρύσεως αὐτῆς.
1966. Ἑορταί ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ τῇ 1100ῇ ἐπετείῳ τῆς εἰς Μο-
ραβίαν ἀποστολῆς τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου.
1967. (Μαΐου 14). Ἐκλογή Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Ἱερωνύμου
Κοτσώνη ἐξ ἀρχιμανδρίτου.
1968. Δ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐν Γενεύῃ.
1969. (Ἰουλ. 20). Πρώτη προσεδάφισις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν
Σελήνην.
1974. (Ἰαν. 12). Ἐκλογή Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Σεραφεὶμ Τίκα
(ἀπὸ Ἰωαννίνων).
1974. (Ἰουλ. 20). Εἰσβολή Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ βιαία
κατάληψις βορείου τμήματος ἀνεξαρτήτου Κυπριακῆς Δη-
μοκρατίας.
1975. (Ἰουν. 11). Τὸ νέον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, δι' οὗ κατω-
χυρώθησαν συνταγματικῶς 1) ὁ Πατριαρχικός Τόμος τοῦ
1850 καὶ 2) ἡ Πατριαρχικὴ Πρᾶξις τοῦ 1928.
1977. (Μαΐου 31). Νέος Καταστατικός Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς
Ἑλλάδος, Νόμος 590/77 (Φ.Ε.Κ. 146, τεύχος πρῶτον,
31.5.77).
1977. (Δεκ. 23). Ἐκλογή Μακ. Πατριάρχου Γεωργίας κ. Ἡλιοῦ.
1985. (Ὀκτωβρίου 9-13). Σύσκεψις τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν
εἰς Ἀθήνας, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πείνης εἰς τὴν
Ἀφρικήν.
1988. Ἑορτασμός ἐν ΚΠόλει καὶ Ρωσίᾳ ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ
ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων.
1988. Ἑορτασμός ἐπὶ τῇ 900ετηρίδι τῆς Ἱ. Μονῆς Πάτμου.
1989. (Φεβρ. 10). Ἰδρυσις Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἐκκλησίας τῆς
Ἑλλάδος.

1990. (Μαρτ. 3). 'Ιδρυσις Πατριαρχείου Γεωργίας δι' ἐκδόσεως Πατριαρχικοῦ Τόμου.
1991. (Οκτ. 22). Ἐκλογή τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κ. Βαρθολομαίου.
1992. (Μαρτ. 15). Α' Συνάντησις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν.
1992. (Ἰουν. 24). Ἐκλογή Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου.
1995. (Σεπτ. 24-26). Β' Συνάντησις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ ἰ. νήσῳ Πάτμῳ, ἐπὶ τῇ 1900ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως.
1996. (Φεβρ. 20). Πατριαρχική καὶ Συνοδική Πρᾶξις ἐνεργοποιεῖ τὸν Πατρ. καὶ Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1923 περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑσθονίας.
1998. (Ἀπρ. 28). Ἐκλογή Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοδούλου Παρασκευαΐδῃ (ἀπὸ Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ).
1998. (Μαΐου 5). Ἐκλογή Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Πολωνίας κ. Σάββα.
1998. (Αὐγ. 27). Πατριαρχικός καὶ Συνοδικός Τόμος διὰ τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῶν χωρῶν Τσεχίας καὶ Σλοβακίας.
1999. (Μαΐου 20 - Ἰουν. 5). Ἐπίσκεψις τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2000. (Μαΐου 12). Καθιέρωσις τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Συνοδικῇ Διαγνώμῃ, ὡς Θρονικῆς ἑορτῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
2001. (Μαΐου 4-5). Ἐπίσκεψις τοῦ Πάπα Ρώμης Ἰωάννου - Παύλου Β' εἰς τὰς Ἀθήνας.
2001. (Οκτ. 27). Ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Φιλλανδίας κ. Λέοντος.
2001. (Νοέμ.). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπ. Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2002. (Μάιος). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Μητροπολίτου Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κ. Σάββα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

2004. (Μάιος). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Γεωργίας κ. Ἡλίου Β΄ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2004. (Οκτ. 9). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Θεοδώρου Β΄.
2005. (Αὐγ. 22). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Θεοφίλου Γ΄.
2007. (Σεπτ. 12). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Δα-
νιήλ.
2008. (Φεβρ. 7). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ
πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ Λιάπη (ἀπό Θηβῶν καὶ
Λεβαδείας).
2008. (Μαΐου 9-12). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ εἰς τὸ Οἰκουμενικόν
Πατριαρχεῖον.
2008. (Οκτ. 10-16). Σύνοδος Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων
Ἐκκλησιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν.
2009. (Ἰαν. 27). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας κ.
Κυρίλλου.
2009. (Ἰουν. 19-23). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον
Ἀλεξανδρείας.
2009. (Νοεμ. 2-9). Ἐπίσκεψις τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Φιλαν-
δίας κ. Λέοντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2009. (Δεκ. 7-14). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξαν-
δρείας κ. Θεοδώρου Β΄ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2010. (Ἰαν. 22). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Σερβίας κ. Εἰρη-
ναίου.
2011. (Ἰαν. 24-31). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον
Ἀντιοχείας.
2011. (Δεκ. 14-18). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς
Κύπρου.
2012. (Μαΐου 23-30). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου Β΄ εἰς τὸ Πα-
τριαρχεῖον Μόσχας.
2012. (Δεκ. 17). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ.
Ἰωάννου.

-
2013. (Φεβρ. 24). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Νεοφύτου.
2013. (Ἰουν. 1-3). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Μόσχας κ. Κυρίλλου εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2014. (Ἰαν. 11). Ἐκλογή τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Πρέσοβ καί πάσης Τσεχίας καί Σλοβακίας κ. Ραστισλάβ.
2014. (Μαρτ. 6-9). Σύναξις Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς Κων/πολιν.
2014. (Ἰουν. 1). Τά ἐγκαίνια τοῦ Ἱ.Ν. Αναστάσεως εἰς Τίρανα (Ἐκκλ. Ἀλβανίας) τῇ συμμετοχῇ Προκαθημένων καί Ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.
2014. (Ὀκτ. 23-27). Ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἰωάννου εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
2016. (Ἰαν. 21-28). Σύναξις Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς Σαμπεζύ τῆς Γενεύης.
2016. (Ἰουν. 19-26). Σύγκλησις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Κρήτῃ.
2019. (Ἰαν. 6). Πατριαρχικός καί Συνοδικός Τόμος περί τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Οὐκρανίᾳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ**τοῦ ἔτους****βκα' (2021)**

Ἀπό κτίσεως κόσμου 7529

ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ 14

Ἡλίου κύκλοι 25

Σελήνης κύκλοι 5

Σελήνης θεμέλιον 1

Τό Τριώδιον ἄρχεται Φεβρουαρίου 21

Ἦχος δ' – Ἐωθινόν Δ'

Ἡ Ἀπόκρεως γίνεται Μαρτίου 7

Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή ἄρχεται Μαρτίου 15

Ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, Πέμπτη β' ἑβδ. Νηστειῶν

Νομικόν Φάσκα, Σάββατον, Μαΐου 1

Λατίνων Πάσχα, Ἀπριλίου 4

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ, ΜΑΪΟΥ 2

Τῆς Ἀναλήψεως, Ἰουνίου 10

Τῆς Πεντηκοστῆς, Ἰουνίου 20

Τῶν Ἀγίων Πάντων, Ἰουνίου 27

Νηστεία Ἀγ. Ἀποστόλων, ἡμέρα 1

Μνήμη αὐτῶν ἡμέρα Τρίτη

Κοίμησις Θεοτόκου ἡμέρα Κυριακή

ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑ΄ ΑΙΩΝΟΣ

(Καταχωρίζονται ὧδε πρὸς εὐχερῇ εὐρεσιν,
πολλάκις ὑπὸ πολλῶν ἀναζητούμενα)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ		ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ		ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	
B 2000 Ἀπριλίου	30			2067 Ἀπριλίου	10
* 2001 Ἀπριλίου	15	* 2034 Ἀπριλίου	9	B 2068 Ἀπριλίου	29
2002 Μαΐου	5	2035 Ἀπριλίου	29	* 2069 Ἀπριλίου	14
2003 Ἀπριλίου	27	B 2036 Ἀπριλίου	20	2070 Μαΐου	4
B*2004 Ἀπριλίου	11	* 2037 Ἀπριλίου	5	* 2071 Ἀπριλίου	19
2005 Μαΐου	1	* 2038 Ἀπριλίου	25	B*2072 Ἀπριλίου	10
2006 Ἀπριλίου	23	2039 Ἀπριλίου	17	2073 Ἀπριλίου	30
* 2007 Ἀπριλίου	8	B 2040 Μαΐου	6	2074 Ἀπριλίου	22
B 2008 Ἀπριλίου	27	* 2041 Ἀπριλίου	21	* 2075 Ἀπριλίου	7
2009 Ἀπριλίου	19	2042 Ἀπριλίου	13	B 2076 Ἀπριλίου	26
* 2010 Ἀπριλίου	4	2043 Μαΐου	3	2077 Ἀπριλίου	18
* 2011 Ἀπριλίου	24	B 2044 Ἀπριλίου	24	2078 Μαΐου	8
B 2012 Ἀπριλίου	15	* 2045 Ἀπριλίου	9	* 2079 Ἀπριλίου	23
2013 Μαΐου	5	2046 Ἀπριλίου	29	B 2080 Ἀπριλίου	14
* 2014 Ἀπριλίου	20	2047 Ἀπριλίου	21	2081 Μαΐου	4
2015 Ἀπριλίου	12	B*2048 Ἀπριλίου	5	* 2082 Ἀπριλίου	19
B 2016 Μαΐου	1	2049 Ἀπριλίου	25	2083 Ἀπριλίου	11
* 2017 Ἀπριλίου	16	2050 Ἀπριλίου	17	B 2084 Ἀπριλίου	30
2018 Ἀπριλίου	8	2051 Μαΐου	7	* 2085 Ἀπριλίου	15
2019 Ἀπριλίου	28	B*2052 Ἀπριλίου	21	2086 Ἀπριλίου	7
B 2020 Ἀπριλίου	19	2053 Ἀπριλίου	13	2087 Ἀπριλίου	27
2021 Μαΐου	2	2054 Μαΐου	3	B 2088 Ἀπριλίου	18
2022 Ἀπριλίου	24	* 2055 Ἀπριλίου	18	2089 Μαΐου	1
2023 Ἀπριλίου	16	B 2056 Ἀπριλίου	9	2090 Ἀπριλίου	23
B 2024 Μαΐου	5	2057 Ἀπριλίου	29	* 2091 Ἀπριλίου	8
* 2025 Ἀπριλίου	20	* 2058 Ἀπριλίου	14	B 2092 Ἀπριλίου	27
2026 Ἀπριλίου	12	2059 Μαΐου	4	2093 Ἀπριλίου	19
2027 Μαΐου	2	B 2060 Ἀπριλίου	25	2094 Ἀπριλίου	11
B*2028 Ἀπριλίου	16	* 2061 Ἀπριλίου	10	* 2095 Ἀπριλίου	24
2029 Ἀπριλίου	8	2062 Ἀπριλίου	30	B*2096 Ἀπριλίου	15
2030 Ἀπριλίου	28	2063 Ἀπριλίου	22	2097 Μαΐου	5
* 2031 Ἀπριλίου	13	B 2064 Ἀπριλίου	13	2098 Ἀπριλίου	27
B 2032 Μαΐου	2	2065 Ἀπριλίου	26	* 2099 Ἀπριλίου	12
2033 Ἀπριλίου	24	2066 Ἀπριλίου	18	2100 Μαΐου	1

* Δι' ἀστερίσκου σημειοῦται πότε συμπίπτει τὸ Ὅρθόδοξον μέ τό Ρ/Κ Πάσχα.

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 2021*

Α'. Έποχαί του έτους

1. Τήν 20ήν Μαρτίου εις τās 11:37' ό ήλιος εισέρχεται εις τόν Κριόν. Αρχή Έαρος.
2. Τήν 21ην Ιουνίου εις τās 05:32' ό ήλιος εισέρχεται εις τόν Καρκίνον. Αρχή Θέρος.
3. Τήν 22αν Σεπτεμβρίου εις τās 21:21' ό ήλιος εισέρχεται εις τόν Ζυγόν. Αρχή Φθινοπώρου.
4. Τήν 21ην Δεκεμβρίου εις τās 17:59' ό ήλιος εισέρχεται εις τόν Αιγόκερω. Αρχή Χειμῶνος.

Β'. Φάσεις τής σελήνης

Ήμέρ.	ω:λ	Φάσις	Ήμέρ.	ω:λ	φάσις
Ίαν.	06 11:37	Τελ. τέταρτο	Ιούλιος	01 23:11	Τελ. τέταρτο
	13 07:00	Νέα Σελήνη		10 03:17	Νέα Σελήνη
	20 23:02	Πρ. τέταρτο		17 12:11	Πρ. τέταρτο
	28 21:16	Πανσέληνος		24 04:37	Πανσέληνος
Φεβρ.	04 19:37	Τελ. τέταρτο	Αύγ.	31 15:16	Τελ. τέταρτο
	11 21:06	Νέα Σελήνη		08 15:50	Νέα Σελήνη
	19 20:47	Πρ. τέταρτο		15 17:20	Πρ. τέταρτο
	27 10:17	Πανσέληνος		22 14:02	Πανσέληνος
Μάρτ.	06 03:30	Τελ. τέταρτο	Σεπτ.	30 09:13	Τελ. τέταρτο
	13 12:21	Νέα Σελήνη		07 02:52	Νέα Σελήνη
	21 16:40	Πρ. τέταρτο		13 22:39	Πρ. τέταρτο
	28 20:48	Πανσέληνος		21 01:55	Πανσέληνος
Άπρ.	04 12:02	Τελ. τέταρτο	Όκτ.	29 03:57	Τελ. τέταρτο
	12 04:31	Νέα Σελήνη		06 13:05	Νέα Σελήνη
	20 08:59	Πρ. τέταρτο		13 05:25	Πρ. τέταρτο
	27 05:32	Πανσέληνος		20 16:57	Πανσέληνος
Μάιος	03 21:50	Τελ. τέταρτο	Νοέμ.	28 22:05	Τελ. τέταρτο
	11 21:00	Νέα Σελήνη		04 23:15	Νέα Σελήνη
	19 21:13	Πρ. τέταρτο		11 14:46	Πρ. τέταρτο
	26 13:14	Πανσέληνος		19 10:57	Πανσέληνος
Ίούνιος	02 09:24	Τελ. τέταρτο	Δεκ.	27 14:28	Τελ. τέταρτο
	10 12:53	Νέα Σελήνη		04 09:43	Νέα Σελήνη
	18 05:54	Πρ. τέταρτο		11 03:36	Πρ. τέταρτο
	24 20:40	Πανσέληνος		19 06:35	Πανσέληνος
				27 04:24	Τελ. τέταρτο

Διά τήν περίοδον ισχύος τής θερινής ώρας νά προστεθῇ 1 ώρα εις τόν χρόνον του φαινομένου.

Γ'. Εκλείψεις του ήλιου καί τής σελήνης

1. Τήν 26ην Μαΐου, όλική έκλειψις σελήνης, άόρατος εις τήν Έλλάδα.
2. Τήν 10ην Ιουνίου, δακτυλιοειδής έκλειψις ήλιου, άόρατος εις τήν Έλλάδα.
3. Τήν 19ην Νοεμβρίου, μερική έκλειψις σελήνης, άόρατος εις τήν Έλλάδα.
4. Τήν 4ην Δεκεμβρίου, όλική έκλειψις ήλιου, άόρατος εις τήν Έλλάδα.

* Τά παρόντα στοιχεῖα παρεχωρήθησαν εὐγενῶς ὑπό του Έθνικοῦ Αστεροσκοπείου Αθηνῶν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΑΝΟΝΑΡΙΟΝ

ΗΤΟΙ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΤΥΠΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

«὘ν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν»

(Ψαλμ. ξζ' 22)

«Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω»

(Α' Κορ. ιδ' 40)

«Ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις»

(Β' Θεσσαλ. β' 15)

ΔΙΠΤΥΧΑ

Ὡς ἀπαγγέλλονται μετὰ τὸ «Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε», ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ὁσάκις λειτουργεῖ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.

Βαρθολομαίου τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, **Θεοδώρου** Ἀλεξανδρείας, **Ἰωάννου** Ἀντιοχείας, **Θεοφίλου** Ἱεροσολύμων, **Κυρίλλου** Μόσχας, **Εἰρηναίου** Βελιγραδίου, **Δανιὴλ** Βουκουρεστίου, **Νεοφύτου** Σόφιας, **Ἡλιοῦ** Γεωργίας, **Χρυσοστόμου** Κύπρου, **Σάββα** Βαρσοβίας, **Ἀναστασίου** Τιράνων, **Ῥαστισλάβου** Πρέσοβ, **Ἐπιφανίου** Κιέβου, τῶν εὐσεβεστάτων Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων·

Γερωνύμου τοῦ Μακαριωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, τοῦ καὶ προσκομίζοντος τὰ Τίμια Δῶρα ταῦτα Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν·

Ὑπὲρ εἰρήνης καὶ καταστάσεως τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως·

Σωτηρίας τε καὶ βοηθείας τοῦ περιεστῶτος λαοῦ·

Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει καὶ πάντων καὶ πασῶν.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΤΥΠΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1) ΑΙ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ

§1. **Εισαγωγικά.** Αι ἀκολουθίαι ἐκάστης ἡμέρας ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ (ὁ ὁποῖος τελεῖται τὸ ἑσπέρας τῆς προηγουμένης) καὶ λήγουν μὲ τὴν θ' ὥραν. Τὸ ἰσχύον Τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (συνταχθὲν ὑπὸ Γεωργίου Βιολάκη, Κωνσταντινουπόλις 1888) [ἐφεξῆς Τ.Μ.Ε.] ἀναφέρει καθημερινὴν τέλεσιν ἑσπερινοῦ, μεσονυκτικοῦ, ὄρθρου, καὶ θ' ὥρας, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν τελεσθῇ θεία λειτουργία. Εἰδικῶς τὴν θ' ὥραν τοποθετεῖ εὐθὺς πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ, οἰονεὶ συνημμένως. Ἐν συνεχείᾳ δίδονται βασικαὶ τυπικαὶ διατάξεις γενικῶς διὰ τὰς καθ' ἡμέραν ἀκολουθίας ἄνευ ἑορτῆς ἢ μνήμης ἁγίου καὶ ἐκτὸς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. (Διὰ τὰ Σάββατα ἀκολουθεῖ ἰδιαίτερα ἐνότης.) Λεπτομερέστεραι διατάξεις εὑρηνται εἰς τὴν Προθεωρίαν τοῦ Τ.Μ.Ε. (σ. 3-62) καὶ εἰς τὸ «Σύστημα Τυπικοῦ» (ὑπὸ π. Κων/νου Παπαγιάννη, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, σ. 45-124).

Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

§2. **Ἑναρξίς.** Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θ' ὥρας ὁ ἱερεὺς· «*Εὐλογητὸς ὁ Θεός*». Ὁ ἀναγνώστης· «*Δεῦτε προσκυνήσωμεν*» καὶ τὸν προοιμιακὸν ψαλμόν. [Ἐὰν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν προηγηθῇ ἡ θ' ὥρα, ἡ ἑναρξίς γίνεται ὡς ἐξῆς· «*Εὐλογητὸς... Βασιλεῦ οὐράνιε...*» Τρισάγιον. «*Παναγία Τριάς... Πάτερ ἡμῶν... Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία...*» «*Κύριε, ἐλέησον*» (12κάκις), Δόξα, Καὶ νῦν, «*Δεῦτε προσκυνήσωμεν*» καὶ ὁ προοιμιακός.] Ὁ ἱερεὺς τὴν μεγάλην συναπτήν μὲ ἐκφώνησιν· «*Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα*».

§3. **Ψαλτήριον.** [Ἀναγιώσκεται τὸ ἐνδιάτακτον κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου εἰς τρεῖς στάσεις (πλήν τῆς Κυριακῆς ἑσπέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν στιχολογεῖται Ψαλτήριον). Μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς α' καὶ τῆς β' στάσεως ὁ ἀναγνώστης λέγει· *Δόξα, Καὶ νῦν. Ἀλληλούια, ἀλληλούια, ἀλληλούια, δόξα σοι, ὁ Θεός*» (γ'). «*Κύριε, ἐλέησον*» (γ'). *Δόξα, Καὶ νῦν*, καὶ συνεχίζει μὲ τὴν ἐπομένην στάσιν.

Μετά τὴν γ' στάσιν λέγει· «*Ἀλληλούια, ἄλληλούια, ἄλληλούια, δόξα σοι, ὁ Θεός*» (γ'). «*Ἡ ἐλπίς ἡμῶν, Κύριε, δόξα σοι*». Ὁ ἱερεὺς τὴν μικρὰν συναπτὴν μετ' ἐκφώνησιν «*Ὅτι σὸν τὸ κράτος*».]

§4. **Κεκραγάρια.** Ψάλλονται ὑπὸ τῶν χορῶν κατ' ἀντιφωνίαν πλήρεις οἱ στίχοι τῶν τεσσάρων ψαλμῶν τοῦ «*Κύριε, ἐκέκραξα*» εἰς τὸν διατεταγμένον ἦχον τῆς ἐβδομάδος (ἢ εἰς τὸν ἦχον τῶν τροπαρίων τοῦ Μηναίου, ὡσάκις παραλείπεται ἡ Παρακλητικὴ) μέχρι τοῦ στίχου «*Γενηθήτω τὰ ὀτά σου*». Ἀπὸ τοῦ στίχου «*Ἐὰν ἀνομίας*» ψάλλονται 6 τροπάρια στιχηρὰ (γνωστὰ καὶ ὡς «*ἐσπέρια στιχηρὰ*» ἢ «*κεκραγάρια*») ἐκ τῆς Παρακλητικῆς (τὰ τῆς ἡμέρας τοῦ τυχόντος ἦχου τῆς ἐβδομάδος) καὶ ἐκ τοῦ Μηναίου, ὡς ἐξῆς.

§5. α') Ἐὰν τὸ Μηναῖον ἔχη μίαν ἀκολουθίαν ἄνευ δοξαστικοῦ ἢ μετ' ἐν μόνον δοξαστικόν, ψάλλονται δύο ἐκ τῶν τριῶν πρώτων στιχηρῶν τῆς Παρακλητικῆς καὶ ἓν ἐκ τῶν τριῶν δευτέρων, καὶ ἕτερα τρία ἐκ τοῦ Μηναίου (ἂν τὸ Μηναῖον ἔχη περισσότερα στιχηρὰ, λέγονται μόνον τρία, τὰ δὲ λοιπὰ καταλιμπάνονται).

β') Ἐὰν τὸ Μηναῖον ἔχη μίαν ἀκολουθίαν μετ' δύο δοξαστικά ἐν τῷ ἐσπερινῷ ἢ δύο ἀκολουθίας μετὰ ἢ ἄνευ δοξαστικοῦ, ψάλλονται καὶ τὰ ἐξ κεκραγάρια στιχηρὰ μόνον ἐκ τοῦ Μηναίου· ἂν εἶναι ὀλιγώτερα ἀπὸ 6, δευτεροῦνται ὅσα χρειάζονται.

§6. Μετὰ τὰ κεκραγάρια στιχηρὰ ψάλλεται *Δόξα*, τὸ ἰδιόμελον τοῦ Μηναίου (ἐὰν ὑπάρχη), *Καὶ νῦν*, τὸ μετ' αὐτὸ ὁμόηχον θεοτοκίον (τῇ Τρίτῃ καὶ Πέμπτῃ ἐσπέρας ἀντὶ θεοτοκίου ψάλλεται ὁμόηχον σταυροθεοτοκίον). Ἄν δὲν ὑπάρχη δοξαστικόν, τότε *Δόξα*, *Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον (ἢ σταυροθεοτοκίον) τοῦ Μηναίου.

§7. «**Φῶς ἱλαρόν**». Εἰς τοὺς καθημερινοὺς ἐσπερινοὺς εἴσοδος δὲν γίνεται (ἐξαιρέσεις βλέπε ἐνταῦθα εἰς §54). Μετὰ τὸ θεοτοκίον τῶν ἐσπερίων εὐθὺς τὸ «*Φῶς ἱλαρόν*» ἄνευ μέλους. Ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ· «*Ἐσπέρας, προκείμενον*», οἱ χοροὶ ψάλλουν ἐναλλάξ ἐκ τρίτου τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας (μετὰ τοῦ στίχου αὐτοῦ) καὶ εὐθὺς ἀναγινώσκεται τὸ «*Καταξίωσον, Κύριε*». Ὁ ἱερεὺς τὰ πληρωτικά μετ' ἐκφώνησιν «*Εἴη τὸ κράτος*».

§8. **Ἀπόστιχα** ψάλλονται τὰ τῆς Παρακλητικῆς· τὸ πρῶτον ἄνευ στίχου· τὸ β' μετ' στίχον «*Πρὸς σέ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου*»· τὸ γ' μετ' στίχον «*Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε*» (ὄρα τοὺς στίχους πλήρεις εἰς τὸ Ὡρολόγιον ἢ τὸ Ἐγκόλπιον ἀναγνώστου καὶ ψάλτου). *Δόξα*, τὸ διὰ τὰ ἀπόστιχα ἰδιόμελον τοῦ Μηναίου, ἂν ὑπάρχη, *Καὶ νῦν*, τὸ μετ' αὐτὸ ὁμόηχον θεοτοκίον (ἢ ἐν Τρίτῃ καὶ Πέμπτῃ ἐσπέρας

σταυροθεοτοκίον)· εἰ δ' ἄλλως *Δόξα, Καὶ νῦν*, θεοτοκίον ἢ σταυροθεοτοκίον τῆς Παρακλητικῆς.

§9. **Ἀπολυτίκια.** «*Νῦν ἀπολύεις*», (χωρὶς Ἀμὴν) τρισάγιον κ.λπ., ἐκφώνησις «*Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία*» καὶ εὐθὺς τὰ ἀπολυτίκια, ὡς ἐξῆς.

α') Ἐὰν ἡ ἀκολουθία τοῦ Μηναίου ἔχη ἔστω καὶ ἐν δοξαστικόν, ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου τοῦ Μηναίου, *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ ὁμόηχον θεοτοκίον ἢ σταυροθεοτοκίον ἐκ τῶν ἀρμοδιῶν διὰ τὰς καθημερινάς (ὄρα εἰς Ὁρολόγιον «θεοτοκία ἀπολυτίκια»). [Ἐὰν τὸ Μηναῖον ἔχη δύο ἀκολουθίας, δικαιοῦνται ἀπολυτικίου ὁ ἅγιος ὁ ἔχων δοξαστικά. Ἐὰν δικαιοῦνται ἀμφότεροι οἱ ἅγιοι ἀπολυτικίου, λέγεται τὸ τοῦ ἐνός, *Δόξα*, τὸ τοῦ ἐτέρου, *Καὶ νῦν*, θεοτοκίον ἢ σταυροθεοτοκίον τῶν καθημερινῶν ὁμόηχον εἰς τὸ τελευταῖον ἀπολυτίκιον.]

β') Ἐὰν ἡ ἀκολουθία τοῦ Μηναίου στερῇται δοξαστικοῦ, ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος μετὰ τοῦ οἰκείου θεοτοκίου (Ὁρολόγιον μέγα, «Ἀπολυτίκια ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς ἐβδομάδος ἡμέραις ψαλλόμενα ὅτε οὐκ ἔστιν ἑορτή»). [Εἰς ὠρισμένας μνήμας κυρίως ἀποστόλων ἢ προφητῶν λέγονται τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἀπολυτίκια, καίτοι στεροῦνται δοξαστικοῦ.]

§10. **Ἀπόλυσις.** Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκτενὴ μέχρι τέλους, οἱ δὲ χοροὶ εἰς ἐκάστην αἴτησιν «*Κύριε, ἐλέησον*» (τρὶς). Ὁ ἱερεὺς· «*Σοφία*». Ὁ ἀναγνώστης· «*Εὐλόγησον*». Ὁ ἱερεὺς· «*Ὁ ὢν εὐλογητός*». Ὁ προεστώς (ἢ ὁ ἀναγνώστης)· «*Ἀμὴν. Στερεώσαι Κύριος ὁ Θεός*». Ὁ ἱερεὺς· «*ὑπεραγία Θεοτόκε*». Ὁ ἀναγνώστης· «*Τὴν τιμιωτέραν*». Ὁ ἱερεὺς· «*Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι*». Ὁ ἀναγνώστης· *Δόξα, Καὶ νῦν*, «*Κύριε, ἐλέησον*» (τρὶς)· «*Εὐλόγησον*». Ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν τῆς μεγάλης ἀπολύσεως, ἐν ἣ μνημονεύεται ὀνομαστικῶς μόνον ὁ ἅγιος τοῦ Μηναίου, οὗ τινος ψάλλεται ἡ ἀκολουθία, καὶ τὸ «*Δι' εὐχῶν*».

ΑΠΟΔΕΙΠΝΟΝ ΚΑΙ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΚΟΝ

[§11. **Τὸ μικρόν ἀπόδειπνον** ἀναγινώσκεται (ἐν τῇ νάρθηκι) καθ' ἐκάστην ἑσπέραν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὡς ἐν τῷ Ὁρολόγιῳ (πλὴν τῶν ἡμερῶν τῆς μεγ. Τεσσαρακοστῆς, ἐν αἷς λέγεται τὸ μέγα ἀπόδειπνον, καὶ πλὴν τῆς ἐβδομάδος τῆς Διακαινησίμου, ὅτε λέγεται ἡ εἰδικὴ πασχάλιος ἀκολουθία). Ἀπόλυσις μικρά. Ἐν τοῖς ἀπο-

δείπνοις επίσης εἶναι δυνατόν νὰ ψάλλωνται ἢ ἀναγινώσκωνται οἱ δι' οἰονδήποτε λόγον καταλιμπανόμενοι κανόνες τοῦ Μηναίου ἢ ἀκόμη καὶ κανόνες ἐκ τοῦ Θεοτοκαρίου, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἱεραῖς μοναῖς.]

§12. **Μεσονυκτικὸν** ἀναγινώσκεται (ἐν τῷ νάρθηκι) τὸ καθ' ἡμέραν, ὡς ἐν τῷ Ὡρολογίῳ. Ἐν τέλει ὁ ἱερεὺς λέγει· «*Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς*» κ.τ.λ., «*Ὅτι ἐλεήμων*», τὴν μικρὰν ἀπόλυσιν, τὸ «*Εὐξώμεθα*» κ.λπ. καὶ τὸ «*Δι' εὐχῶν*».

Ο ΟΡΘΟΣ

§13. **Ἑναρξίς.** Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μεσονυκτικοῦ ὁ ἱερεὺς (ἐντὸς τοῦ βήματος) ἐκφωνεῖ· «*Εὐλόγητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν*». [Ἄν δὲν προηγηθῇ τὸ μεσονυκτικόν, ὁ ἱερεὺς μετὰ τὸ «*Εὐλόγητὸς*» λέγει καὶ τὸ «*Βασιλεῦ οὐράνιε*».] Ὁ ἀναγνώστης τὸ τρισάγιον κ.λπ. Ὁ ἱερεὺς «*Ὅτι σοῦ ἐστίν*».

[Ἐν ταῖς ἱεραῖς μοναῖς μετὰ τὸ «*Ὅτι σοῦ ἐστι*» λέγεται τὸ «*Κύριε, ἐλέησον*» (12κάκις), Δόξα, Καὶ νῦν, «*Δεῦτε προσκυνήσωμεν...*», ἀναγινώσκονται οἱ δύο ψαλμοὶ 1θ' καὶ κ', καὶ τὰ λοιπὰ ὡς ἐν τῷ Ὡρολογίῳ. (Εὐνίστε ἡ τάξις αὕτη τηρεῖται –ἰδίᾳ κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν– καὶ ἐν ταῖς ἐνορίαις.)].

§14. Εἴτα ὁ ἀναγνώστης τὰ τροπάρια «*Σῶσον, Κύριε*», Δόξα, «*Ὁ ὑψωθείς*», Καὶ νῦν, «*Προστασία φοβερὰ*». Ὁ ἱερεὺς τὴν δέησιν «*Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός*» (ὁ ἀναγνώστης εἰς ἐκάστην αἴτησιν τὸ «*Κύριε, ἐλέησον*» τρίς, ἄνευ μέλους), «*Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν*», «*...ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου*» καὶ τὴν ἐκφώνησιν «*Ὅτι ἐλεήμων*». Ὁ ἀναγνώστης· «*Ἀμήν. Ἐν ὀνόματι Κυρίου εὐλόγησον, πάτερ*». Ὁ ἱερεὺς· «*Δόξα τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ...*».

§15. Ἐν συνεχείᾳ ἀναγινώσκεται ὁ **ἐξάψαλμος**, ἀκρωμένου τοῦ λαοῦ ἐν ὀρθίᾳ στάσει καὶ ἐν πάσῃ σιωπῇ καὶ κατανύξει. Εἴτα ὁ ἱερεὺς τὴν μεγάλην συναπτὴν, ἥ τοι τὰ εἰρηνικά, μὲ ἐκφώνησιν «*Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα*».

§16. **Ἀπολυτίκια.** Εἴτα ψάλλεται κατὰ τὸν ἥχον τοῦ α' ἀπολυτικίου τῆς ἡμέρας τὸ «*Θεὸς Κύριος*» τετράκις, τὸ πρῶτον ἄνευ στίχου, τὰ δὲ λοιπὰ τρία μετὰ τῶν ὀρισμένων στίχων, οἱ τινες ἀπαρτιτῶς προτάσσονται. Ἀκολουθῶς ψάλλονται τὰ ἐν τῷ ἑσπερινῷ ἀπολυτίκια (§9)· ἂν ὁμως λέγεται μόνον ἐν ἀπολυτίκιον μετὰ θεοτοκίου, ἐπαναλαμβάνεται αὐτὸ εἰς τὸ Δόξα, εἰς δὲ τὸ Καὶ νῦν τὸ θεοτοκίον.

§17. **Καθίσματα.** [Ἀναγινώσκονται τὰ ἐνδιάτακτα καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου, καθ' ὃν τρόπον ἀνεγνώσθησαν ἐν τῷ ἐσπερινῷ.] Μετὰ ταῦτα αἴτησις καὶ ἐκφώνησις «Ὅτι σὸν τὸ κράτος». Οἱ χοροὶ ἐναλλάξ ψάλλουν [εἰς τὰς στιχολογίας τοῦ Ψαλτηρίου] τὰ ὑμνολογικὰ καθίσματα τῆς Παρακλητικῆς, κατόπιν δὲ ὁ ν' ψαλμὸς χῦμα.

§18. **Κανόνες.** Ἐὰν ἐν τῷ Μηναίῳ ὑπάρχῃ εἷς κανὼν, λέγονται οἱ δύο τῆς Παρακλητικῆς καὶ ὁ εἷς τοῦ Μηναίου· ἂν ἐν τῷ Μηναίῳ ὑπάρχουν δύο κανόνες, λέγεται ὁ πρῶτος τῆς Παρακλητικῆς καὶ οἱ δύο τοῦ Μηναίου. Περισσότεροι τῶν τριῶν κανόνων δὲν συμπάλλονται. Εἰς ἐκάστην ᾠδὴν προτάσσεται ὁ εἰρμὸς μόνον τοῦ α' κανόνος, αἱ δὲ ᾠδαὶ τῶν λοιπῶν κανόνων λέγονται ἄνευ εἰρμῶν. Εἰς τὰ τροπάρια τῶν κανόνων προτάσσονται ἀρμόδιοι στίχοι ἢ προϋμνία (βλέπε §19), ἐφόσον ἐν ταῖς ἐνορίαις δὲν ἀναγινώσκονται (ἐκ τοῦ Ὡρολογίου) αἱ ἀντίστοιχοι βιβλικαὶ ᾠδαὶ τοῦ ὁρθρου· ὅπου ὁμοῦς προτάσσονται οἱ ἀρμόδιοι στίχοι τῶν ᾠδῶν οὐδεὶς ἑτερος στίχος λέγεται).

§19. **Προϋμνία τῶν κανόνων.** Εἰς τὰ καταनुκτικὰ τροπάρια· «Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι» (τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ σταυρώσιμα καὶ τὰ δεσποτικά). [Εἰς τὰ ἀναστάσιμα (τῶν Κυριακῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῶν καθημερινῶν τοῦ Πεντηκοσταρίου)· «Δόξα τῇ ἁγίᾳ ἀναστάσει σου, Κύριε». Εἰς δὲ τὰ τυχόντα τριαδικὰ (ὅσακις δὲν παραλείπονται)· «Ἁγία Τριάς ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς».] Εἰς τοὺς κανόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ θεοτοκία· «Υπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς». Εἰς τὰ τῶν ἀσωμάτων (ἐκάστης Δευτέρας)· «Ἀρχάγγελοι τοῦ Θεοῦ, πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν». Εἰς τὰ τοῦ Προδρόμου (ἐκάστης Τρίτης)· «Προφῆτα τοῦ Χριστοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν» (τὸ αὐτὸ καὶ εἰς κανόνα προφήτου). Εἰς τὰ ἀποστολικά (ἐκάστης Πέμπτης)· «Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, πρεσβεύσατε...» Εἰς ἓνα ἀπόστολον· «Ἀπόστολε τοῦ Χριστοῦ, πρέσβευε...». Εἰς τὰ μαρτυρικά, τὰ τῶν ἱεραρχῶν καὶ τῶν ἁγίων γενικῶς· «Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, πρεσβεύσατε...» Εἰς ἓνα μάρτυρα ἢ ἅγιον γενικῶς· «Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε...» Εἰς τὰ ὁσιακά· «Ὅσιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε...» Εἰς γυναῖκας ἁγίας· «Ἅγαι τοῦ Θεοῦ, πρεσβεύσατε...» Εἰς μίαν γυναῖκα ἁγίαν· «Ἁγία τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε...» Εἰς τὰ δύο τελευταῖα τροπάρια τοῦ τελευταίου κανόνος ἐκάστης ᾠδῆς ἀπαραιτήτως λέγομεν Δόξα... Καὶ νῦν..., ἀλλ' εἰς τὸ προτελευταῖον τροπάριον τῆς ἡ' ᾠδῆς (μόνον ἐν τῷ ὁρθρῳ) ἀντὶ τοῦ Δόξα Πατρί... λέγομεν «Εὐλογοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν Κύριον».

§20. **Μεσώδια καθίσματα.** Μετὰ τὴν γ' ῥοδὴν τῶν κανόνων ψάλλεται ὁ τοῦ τελευταίου κανόνος εἰρμός τῆς γ' ῥοδῆς. Μικρὰ συναπτὴ καὶ ἐκφώνησις «Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν». Εἶτα ψάλλεται τὸ μεσώδιον καθίσμα τοῦ Μηναίου, Δόξα, Καὶ νῦν, τὸ θεοτοκίον ἢ (ἐν Τετάρτῃ καὶ Παρασκευῇ) σταυροθεοτοκίον. Ἐὰν εἰς τὸ Μηναῖον ὑπάρχουν δύο καθίσματα, ψάλλεται τὸ α' ἄνευ στίχου, τὸ β' μετὰ Δόξα, καὶ τὸ θεοτοκίον (ἢ σταυροθεοτοκίον) μετὰ τὸ Καὶ νῦν.

§21. **Κοντάκιον καὶ συναξάριον.** Μετὰ τὴν ς' ῥοδὴν τῶν κανόνων ψάλλεται ὁ τοῦ τελευταίου κανόνος εἰρμός τῆς ς' ῥοδῆς. Μικρὰ συναπτὴ, ἐκφώνησις «Σὺ γὰρ εἶ ὁ βασιλεὺς», καὶ ἀναγιγνώσκεται τὸ κοντάκιον τοῦ Μηναίου, ἐὰν ὑπάρχῃ, εἰ δ' ἄλλως, τὸ κοντάκιον τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος (ὄρα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν Τυπικῶν ἐν τῷ Ὡρολογίῳ). Εἶτα τὸ συναξάριον τῶν ἁγίων τῆς ἡμέρας ἐκ τοῦ Μηναίου μετὰ τῶν στίχων αὐτοῦ.

§22. Ἐν ταῖς καθημεριναῖς δὲν ψάλλονται καταβασίαι, ἐκτὸς ἂν τύχη ἑορτὴ ἢ μνήμη ἐπισημῶς ἑορταζομένου ἁγίου. (Οἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμενοι εἰρμοὶ ἐν τέλει τῶν ῥοδῶν γ', ς', η' καὶ θ' δὲν λέγονται ὡς αἱ ψάλλονται καταβασίαι.)

§23. **Ἡ ῥοδὴ τῆς Θεοτόκου.** Μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν κανόνων ψάλλεται εἰς τὸν στίχον «Αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Κύριον» ὁ εἰρμός τῆς η' ῥοδῆς τοῦ τελευταίου τῆς ἡμέρας κανόνος. Ὁ ἱερεὺς «Τὴν Θεοτόκον καὶ μητέρα τοῦ φωτός», καὶ οἱ χοροὶ ψάλλουν τὸ «Μεγαλύνει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον» ἐπισυνάπτοντες εἰς ἕκαστον στίχον αὐτοῦ τὸν εἰρμόν «Τὴν τιμιωτέραν τῶν χειρῶν βίμ». Εἶτα ψάλλεται ὁ εἰρμός τῆς θ' ῥοδῆς τοῦ τελευταίου κανόνος, καὶ τὸ «Ἄξιον ἐστί». Μικρὰ συναπτὴ καὶ ἐκφώνησις «Ὅτι σὲ αἰνοῦσι πᾶσαι αἱ δυνάμεις».

§24. **Ἐξαποστειλάρια** ψάλλονται τὰ τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος μετὰ τῶν θεοτοκίων αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ Ὡρολογίῳ (ἀκολουθία τοῦ ὁρθρου) ἢ ἐν τῇ Παρακλητικῇ. Ἐὰν ὑπάρχουν ἑξαποστειλάρια εἰς τὸ Μηναῖον, λέγεται πρῶτον τὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος (ἄνευ τοῦ θεοτοκίου) καὶ εἶτα τὸ τοῦ Μηναίου μετὰ τοῦ θεοτοκίου αὐτοῦ.

§25. **Αἶνοι.** α) Ἐὰν τὸ Μηναῖον ἔχῃ στιχηρὰ τροπάρια ἐπιγραφόμενα «εἰς τοὺς αἶνους», ψάλλεται τὸ «Πᾶσα πνοὴ» κ.λπ. εἰς τὸν ἦχον τῶν στιχηρῶν, μέχρι τοῦ στίχου «Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ», ἀπὸ δὲ τοῦ στίχου «Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ» ψάλλονται εἰς 4 τὰ στιχηρὰ τῶν αἰνῶν, Δόξα, τὸ ἰδιόμελον αὐτῶν, Καὶ νῦν, ὁμόηχον θεοτοκίον (ἢ ἐν Τετάρτῃ καὶ

Παρασκευῇ σταυροθεοτοκίον)· β) ἐὰν τὸ Μηναῖον δὲν ἔχη τροπάρια αἰώνων, λέγονται μόνον οἱ τρεῖς ψαλμοὶ τῶν αἰώνων 148, 149, 150 (ἄνευ μέλους), εἴτα ἀπλῶς *Δόξα, Καὶ νῦν*. Εὐθὺς «*Σοὶ δόξα πρέπει*» καὶ ἡ δοξολογία χῦμα. Ὁ ἱερεὺς «*Πληρώσωμεν τὴν ἐωθινὴν*» κ.λπ. με ἐκφώνησιν «*Σὸν γάρ ἐστι τὸ ἔλεειν*».

§26. **Ἀπόστιχα τῶν αἰώνων** ψάλλονται τὰ οὕτως ἐπιγραφόμενα στιχηρὰ τῆς Παρακλητικῆς, τὸ μὲν α΄ ἄνευ στίχου, τὸ δὲ β΄ μετὰ στίχου «*Ἐνεπλήσθημεν τὸ πρωί...*», τὸ δὲ γ΄ μετὰ στίχου «*Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης...*» (δρα εἰς Ὡρολόγιον). *Δόξα*, τὸ ἰδιόμελον τοῦ Μηναίου (ἂν ὑπάρχη μετὰ τὴν διάταξιν «τὰ στιχηρὰ τῆς ὀκτωήχου»), *Καὶ νῦν*, τὸ ὁμόηχον θεοτοκίον αὐτοῦ (ἢ ἐν Τετάρτῃ καὶ Παρασκευῇ τὸ σταυροθεοτοκίον)· εἰ δ΄ ἄλλως *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον (ἢ σταυροθεοτοκίον) τῆς Παρακλητικῆς.

§27. **Ἀπολυτίκια τέλους**. Μετὰ ταῦτα «*Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι*», (χωρὶς Ἀμὴν) τρισάγιον κ.λπ., «*Ὅτι σοῦ ἐστιν*». Ἀπολυτίκια ὡς ἐν τῷ ἐσπερινῷ (§9), ἀλλὰ θεοτοκίον λέγομεν ἐκ τῶν εἰδικῶν διὰ τὸ τέλος τοῦ καθημερινοῦ ὄρθρου θεοτοκίων (δρα ἐν τέλει τοῦ Ὡρολογίου τὰ ψαλλόμενα θεοτοκία εἰς ἕκαστον ἡχον ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ). Τὸ θεοτοκίον εἶναι πάντοτε ὁμόηχον μετὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ ψαλλόμενον ἀπολυτίκιον. Εἴτα ἡ ἐκτενὴς δέησις καὶ ἡ μεγάλη ἀπόλυσις (ἂν θὰ τελεσθῇ λειτουργία, ταῦτα ἐν ταῖς ἐνορίαῖς συνήθως λέγονται μυστικῶς, ἐνῶ ψάλλονται τὰ ἀπόστιχα τῶν αἰώνων ἢ —ἐν ἑορτίῳ ὄρθρῳ— ἡ μεγάλη δοξολογία).

§28. Μὴ τελουμένης τυχὸν λειτουργίας εὐθὺς μετὰ τὰ ἀπολυτίκια [συνάπτεται ἡ α΄ ὥρα καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν αὐτῆς] ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἡμέρας. Εἴτα (ἐκφώνως) ἡ ἐκτενὴς δέησις καὶ ἡ μεγάλη ἀπόλυσις ὡς ἐν §10.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

§29. Ἀντίφωνα τὰ καλούμενα «τῶν καθημερινῶν» ἢ «συνήθη» (Τ.Μ.Ε., Προθεωρία §37, καὶ Τυπ. Διάταξις καθ' ἡμέραν ἀκολουθίας §3).

Ἀντίφωνον α΄ (ψαλμὸς 91)

Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε.

Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωὶ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα.

Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...

Ὅτι εὐθὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ.

Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...

Δόξα, Καὶ νῦν. *Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...*

Ἀντίφωνον β' (ψαλμὸς 92)

Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο.

Πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥ τις οὐ σαλευθήσεται.

Πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου...

Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου...

Δόξα. *Πρεσβείαις τῶν ἁγίων σου...*

Καὶ νῦν. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ...

Ἀντίφωνον γ' (ψαλμὸς 94)

(Ἡ ἔξοδος ἐκ τοῦ ἰ. βήματος γίνεται ψαλλομένου τοῦ γ' ἀντιφώνου.)

Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν.

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς σοι ἀλληλούια.

Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ, ὅτι Θεὸς μέγας Κύριος καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν ἁγίοις...

Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ εἰσιν, ὅτι αὐτοῦ ἔστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτὴν καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπλασαν.

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ...

Εἰσοδικόν· «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ. Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός, ψάλλοντάς σοι ἀλληλούια».

[Ἐν τὰ ἀντίφωνα ταῦτα χρησιμοποιηθοῦν ἐν Κυριακῇ, εἴηνα δυνατὸν (κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος) εἰς μὲν τὸ β' ἀντίφωνον νὰ ψαλῇ τὸ ἐφύμνιον «Σῶσον ἡμᾶς... ὁ ἀναστάς», εἰς δὲ τὸ γ' ἀντίφωνον νὰ ψαλῇ ὡς ἐφύμνιον

τὸ ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον, τῶν ψαλμικῶν στίχων ἀμετακινήτων διαμενόντων.]

Μετὰ τὴν εἴσοδον, τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἢ τοῦ ἁγίου τοῦ Μηναίου (ἐὰν δικαιоῦται, κατὰ τὴν §9), καὶ τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ. Κοντάκιον [τὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος καί] τὸ «*Προστασία τῶν χριστιανῶν*» (ἢ τὸ τῆς περιόδου).

§30. Τὸ τρισάγιον. Απόστολος καὶ Εὐαγγέλιον τῆς ἡμέρας, ὡς ὀρίζονται εἰς τὸ Τυπικόν. Εἰς τὸ «*Ἐξαιρέτως*» τὸ «*Ἄξιον ἐστί*». Κοινωνικὸν τῆς ἡμέρας. Εἰς τὸ «*Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου*» τὸ «*Εἶδομεν τὸ φῶς*», μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν «*Πάντοτε, νῦν καὶ ἀεί...*» ψάλλεται ὁ ἀρχαῖος ὕμνος «*Πληρωθήτω τὸ στόμα ἡμῶν αἰνέσεώς σου Κύριε, ὅπως ὑμνήσωμεν τὴν δόξαν σου, ὅτι ἡξίωσας ἡμᾶς μετασχεῖν, τῶν ἁγίων ἀθανάτων καὶ ἀχράντων σου μυστηρίων· στήριζον ἡμᾶς ἐν τῷ σῶ ἁγιασμῷ, ὅλην τὴν ἡμέραν μελετᾷν τὴν δικαιοσύνην σου· ἀλληλούια, ἀλληλούια, ἀλληλούια*».

[Τὸ «*Πληρωθήτω*» ψάλλεται κατὰ τὴν τάξιν ἐν πάσῃ λειτουργίᾳ, τελείᾳ ἢ προηγουμένη, πλὴν τῆς Μ. Πέμπτης (ὅτε ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ «*Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ*»), τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ ὅλης τῆς διακαινησίμου ἐβδομάδος (ὅτε ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ «*Χριστὸς ἀνέστη*»)].

Μετὰ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν, «*Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου*» ἐκ γ', «*Εὐλογία Κυρίου*», ἡ μεγάλη ἀπόλυσις καὶ τὸ «*Δι' εὐχῶν*».

2) Αἰ ἀκολουθίαι τοῦ Σαββάτου ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ

§31. Ὅσακις ἐν Σαββάτῳ συμπάλλεται Παρακλητικὴ, αἱ ἀκολουθίαι τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου δυνατὸν νὰ λάβουν δύο μορφάς. Εἰδοποιοὺς διαφορὰ αὐτῶν εἶναι ὅτι εἰς μὲν τὴν μίαν ἐν τῷ ὄρθρῳ ψάλλεται «*Θεὸς Κύριος*», εἰς δὲ τὴν ἑτέραν ἀντὶ τοῦ «*Θεὸς Κύριος*» ψάλλεται τὸ τριπλοῦν «*Ἀλληλούια*». Ἀναλόγως ἐπηρεάζονται καὶ τὰ μεταβλητὰ στοιχεῖα τῆς λειτουργίας, κυρίως ἀπολυτικά καὶ κοντάκια. **Ἐν Σαββάτῳ ἐὰν ἡ τοῦ Μηναίου ἀκολουθία ἐξη ἔστω καὶ ἐν δοξαστικόν, ψάλλεται «Θεὸς Κύριος», ἐνῷ ἂν ἡ ἀκολουθία τοῦ Μηναίου στερῇται δοξαστικοῦ, ψάλλεται «Ἀλληλούια».** Κατωτέρω παρατίθεται τὸ βασικὸν διάγραμμα ἐκατέρας περιπτώσεως πρὸς εὐχερῇ διάκρισιν καὶ ὀρθὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀκολουθίας. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Σαββάτου, εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ψάλλονται ὡς διευπλώθη-

σαν ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν ἀκολουθίαις (§§2-30)· πλὴν πρὸ τοῦ ὁρθρου ἀναγινώσκεται τὸ μεσονυκτικὸν τοῦ Σαββάτου ὡς ἐν τῷ Ὡρολογίῳ.

Α'. Αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Σαββάτου μετὰ τοῦ «Θεὸς Κύριος»

Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

§32. **Τῇ Παρασκευῇ ἐσπέρας.** [Μετὰ τὸν προοιμιακὸν ἀναγινώσκεται τὸ ἡ' κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου.] Εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*», τρία δεσποτικά ἢ νεκρώσιμα στιχηρὰ τῆς Παρακλητικῆς (τὰ τυχὸν εὐρισκόμενα μαρτυρικὰ παραλείπονται) καὶ ἕτερα τρία τοῦ Μηναίου. Ἐὰν τὸ Μηναιὸν ἔχῃ τρία δοξαστικά ἢ δύο ἀκολουθίας ἀγίων, ψάλλονται τὰ στιχηρὰ τοῦ Μηναίου εἰς 6 [ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐνίοτε ὅλα τὰ νεκρώσιμα ἐσπερινοῦ καὶ ὁρθρου καταλιμπάνονται]. *Δόξα*, τὸ ιδιόμελον τοῦ Μηναίου, *Καὶ νῦν*, τὸ πρῶτον θεοτοκίον τοῦ ἤχου τῆς ληγούσης ἐβδομάδος ἐκ τῆς Παρακλητικῆς. Εἴσοδος δὲν γίνεται. Τὸ «*Φῶς ἱλαρὸν*» χῆμα κ.τ.λ..

§33. **Ἀπόστιχα** τὰ τῆς Παρακλητικῆς, μαρτυρικὰ τρία καὶ νεκρώσιμον ἓν [εἰς τοὺς πλαγίους ἤχους λέγονται τὰ μαρτυρικὰ ἃ τινα εὐρίσκονται ὡς στιχηρὰ εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*», καὶ εἴτα τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων δύο νεκρωσίμων]. Λέγονται δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἄνευ στίχου, τὸ δὲ β' μετὰ στίχου «*Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ*», τὸ γ' μετὰ τοῦ «*Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος*», τὸ δὲ νεκρώσιμον μετὰ στίχου «*Μακάριοι οὓς ἐξελέξω καὶ προσελάβου, Κύριε*». *Δόξα*, τὸ ἐν τῷ Μηναιῷ ιδιόμελον, ἐὰν ὑπάρχῃ, *Καὶ νῦν*, τὸ μετ' αὐτὸ ὁμόηχον θεοτοκίον. Εἰ δ' ἄλλως, *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον τῆς Παρακλητικῆς.

§34. Ἐὰν τὸ Μηναιὸν ἔχῃ εἰς τὸν στίχον τοῦ ἐσπερινοῦ καὶ ἄλλο ιδιόμελον πρὸ τοῦ δοξαστικοῦ, καταλιμπάνεται τὸ νεκρώσιμον καὶ ψάλλεται τὸ τοῦ Μηναίου μετὰ τοῦ οἰκείου στίχου. Ἐπίσης συχνάκις παραλείπονται τὰ νεκρώσιμα, ἂν ἡ ἀκολουθία τοῦ Μηναίου δὲν ἔχῃ σταυροθεοτοκία, ἐνῶ καταλιμπάνονται ὅπωςδήποτε τὰ νεκρώσιμα (καὶ ὁ νεκρώσιμος κανὼν), ἂν ἐν τῷ ὁρθρῳ πρόκειται νὰ ψαλῇ μεγάλη δοξολογία.

§35. **Τὸ ἀπολυτίκιον** (ἢ τὰ ἀπολυτίκια, κατὰ τὰ ἐν §9 σημειωθέντα) τοῦ Μηναίου, καὶ θεοτοκίον ὁμόηχον ἐκ τῶν πρώτων (τῶν «ἀναστασίμων» θεοτοκίων).

Ο ΟΡΘΡΟΣ

§36. **Τῷ Σαββάτῳ πρωί**, εἰς τὸ «*Θεὸς Κύριος*» τὰ ἐν τῷ ἐσπερινῷ ἀπολυτίκιᾳ· ἂν ψάλλεται ἐν μόνον ἀπολυτίκιον, λέγεται δις μετὰ τοῦ *Δόξα*, εἰς δὲ τὸ *Καὶ νῦν* τὸ ὁμόηχον θεοτοκίον. [Τὰ καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου ις' καὶ ιζ' (εἰς στάσεις γ')]. Τὰ ὕμνολογικὰ καθίσματα ὡς ἐν τῇ Παρακλητικῇ. Τὰ νεκρώσιμα εὐλογητάρια δὲν λέγονται. Ὁ ν' ψαλμὸς χῦμα.

§37. **Κανόνες** οἱ δύο τῆς Παρακλητικῆς καὶ ὁ τοῦ Μηναίου. Ἐὰν ἐν τῷ Μηναίῳ εὐρίσκωνται δύο κανόνες, λέγεται ὁ πρῶτος τῆς Παρακλητικῆς καὶ οἱ δύο τοῦ Μηναίου. [Κατὰ τὴν παλαιὰν τάξιν (T.M.E., Τυπικὸν Τριωδίου §§27 καὶ 34) πρῶτος λέγεται ὁ κανὼν τοῦ Μηναίου καὶ εἶτα οἱ τῆς Παρακλητικῆς (ἢ οἱ δύο τοῦ Μηναίου καὶ εἶτα ὁ πρῶτος τῆς Παρακλητικῆς).] Εἰς ἐκάστην ᾠδὴν ὁ α' κανὼν μετὰ τοῦ εἱρμοῦ αὐτοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ κανόνες ἄνευ εἱρμοῦ.

§38. **Προῦμνια τῶν τροπαρίων** (βλέπε καὶ §19). Εἰς τὰ μαρτυρικὰ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἐν γένει «*Ἄγιοι τοῦ Θεοῦ, πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν*», εἰς δὲ τὰ θεοτοκία «*Ὑπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς*». Εἰς τὸ νεκρώσιμον τροπάριον (τοῦ α' κανόνος τῆς Παρακλητικῆς) «*Μακάριοι οὗς ἐξελέξω καὶ προσελάβου, Κύριε*». Εἰς τὸ α' τροπάριον τοῦ νεκρωσίμου κανόνος «*Πρεσβείαις τῶν μαρτύρων σου ἀνάπαυσον, Κύριε, τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου*», εἰς δὲ τὸ β' τροπάριον αὐτοῦ «*Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς ἀλλισθήσονται*» [ἐν ἀπαιτηθῇ στίχος εἰς τὸ γ' τροπάριον, «*Καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν*»]. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα τροπάρια τοῦ τελευταίου κανόνος ἐκάστης ᾠδῆς ἀπαραιτήτως *Δόξα, Καὶ νῦν* (εἰς τὴν ἡ' ἀντὶ τοῦ Δόξα λέγομεν τὸ «*Εὐλογοῦμεν Πατέρα...*»).

§39. Καταβασίαι δὲν ψάλλονται, ἀλλὰ μόνον οἱ εἱρμοὶ τῶν ᾠδῶν γ', ζ', η' καὶ θ' τοῦ τελευταίου κανόνος, ὡς προεγράφη (§§21-23). Μεσῶδια καθίσματα τὰ τοῦ Μηναίου. Κοντάκιον καὶ οἶκος τὰ τοῦ Μηναίου, ἐὰν ὑπάρχουν, εἰ δὲ μή, τὸ μαρτυρικὸν τοῦ Σαββάτου «*Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως*». Τὸ συναξάριον τοῦ Μηναίου. Στιχολογοῦμεν «*Τὴν τιμωτέραν*».

§40. **Ἐξαποστειλάρια** πρῶτον τὸ τοῦ Σαββάτου «*Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις*» ἢ «*Ὁ ἐν ἁγίοις μόνος*» (Παρακλητικὴ, Σάββατον α' ἤχου, ἢ ἐν τέλει αὐτῆς, εἰς τὰ ἐξαποστειλάρια τῆς ὅλης ἐβδομάδος), εἶτα τὰ τοῦ Μηναίου, ἂν ὑπάρχουν, εἰ δὲ μή, τὰ λοιπὰ τοῦ Σαβ-

βάτου «Ὁ καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων» καὶ τὸ θεοτοκίον «*Ἡμεῖς ἐν σοὶ καυχώμεθα*» ἢ «Ὁ γλυκασμός τῶν ἀγγέλων».

§41. Ἐὰν τὸ Μηναῖον ὀρίζη μεγάλην δοξολογίαν, ψάλλονται οἱ αἵνοι τοῦ Μηναίου εἰς 4 μετὰ τοῦ δοξαστικοῦ καὶ τοῦ θεοτοκίου αὐτῶν· δοξολογία μεγάλη, καὶ ἀπολυτίκιον ὡς ἐν §43.

§42. Μὴ λεγομένης μεγάλης δοξολογίας, ψάλλονται, ἐὰν ὑπάρχουν, οἱ αἵνοι τοῦ Μηναίου μετὰ τοῦ *Δόξα, Καὶ νῦν*, αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ, ἀναγινώσκονται οἱ τρεῖς ψαλμοὶ τῶν αἰνῶν μετὰ ἀπλοῦν *Δόξα, Καὶ νῦν*. Εἴτα «*Σοὶ δόξα πρέπει*» καὶ ἡ δοξολογία χῦμα. Εἰς τὰ ἀπόστιχα ψάλλονται τὰ τοῦ Μηναίου, ἂν ἔχη· εἰ δ' ἄλλως, λέγονται τὰ τῆς Παρακλητικῆς μαρτυρικὰ 3 (ἂν ὑπάρχουν 4 μαρτυρικά, καταλιμπάνομεν τὸ α', ἀλλ' εἰς τὸν βαρὺν ἤχον καταλιμπάνομεν τὸ δ'), καὶ ἓν νεκρώσιμον ιδιόμελον. *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὰ τοῦ Μηναίου, ἂν ὑπάρχουν· εἰ δὲ μὴ, *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον τὸ μετὰ τὰ μαρτυρικὰ τῆς Παρακλητικῆς. Τὰ δὲ νεκρώσιμα προσόμοια τοῦ Θεοφάνους παραλείπονται.

§43. **Ἀπολυτίκιον τέλους** (ἢ ἀπολυτίκια) ὡς ἐν τῷ ἑσπερινῷ (§37), ἀλλὰ θεοτοκίον ὁμόηχον τὸ διὰ τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου τοῦ Σαββάτου (πρβλ. §27). Ἄν ὅμως ἐψάλῃ δοξολογία μεγάλη, τὸ ὁμόηχον α' θεοτοκίον. [Μὴ τελουμένης θείας λειτουργίας, μετὰ τὰ ἀπολυτίκια, ὡς ἐν §28.]

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

§44. Ἀντίφωνα καὶ εἰσοδικὸν τὰ καλούμενα «τῶν καθημερινῶν» ἢ «συνήθη» (βλέπε §29). Μετὰ τὴν εἴσοδον, τὸ ἀπολυτίκιον (ἢ τὰ ἀπολυτίκια) τοῦ Μηναίου, καὶ τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ. Κοντάκιον τοῦ Σαββάτου «*Ὡς ἀπαρχάς*»· κοινωνικὸν «*Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει αἰνεσις· ἀλληλουία*». Ἐὰν ὅμως ἐψάλῃ δοξολογία μεγάλη, κοντάκιον «*Προστασία τῶν χριστιανῶν*» (ἢ τὸ τῆς περιόδου), κοινωνικὸν τὸ προσιδιάζον εἰς τὸν τιμώμενον ἅγιον. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ὡς προεγράφησαν (§§29-30).

Β'. Αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Σαββάτου μετὰ τοῦ «Ἀλληλουία»

Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

§45. **Τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρας**. [Μετὰ τὸν προοιμιακὸν ἀναγινώσκεται τὸ ἡ' κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου.] Εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*», τὰ τρία μαρτυρικὰ τῆς Παρακλητικῆς (εἰς τοὺς κυρίους ἤχους

τὰ μαρτυρικά κεῖνται ὡς ἀπόστιχα) καὶ ἕτερα τρία τοῦ Μηναίου. *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ πρῶτον θεοτοκίον τοῦ ἡχου τῆς ληγούσης ἐβδομάδος ἐκ τῆς Παρακλητικῆς. Ἄνευ εισόδου, «*Φῶς ἱλαρὸν*» χῦμα κ.τ.λ.. Ἀπόστιχα ἐκ τῆς Παρακλητικῆς, ἡ τοι μαρτυρικὸν τοῦ ἡχου ἓν, καὶ δύο νεκρώσιμα μετὰ στίχων «*Μακάριοι οὓς ἐξελέξω καὶ προσελάβου, Κύριε*», καὶ «*Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς ἀλίσθησονται*» (εἰς τοὺς κυρίους ἡχους μαρτυρικὸν λέγεται τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὰ ἀπόστιχα τῆς Πέμπτης ἑσπέρας, τὸ δὲ μὴ ὑπάρχον δεύτερον νεκρώσιμον ἀναπληροῦται διὰ τοῦ εὕρισκομένου εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὰ μαρτυρικά ἀπόστιχα). *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ μετὰ τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἑσπερινοῦ θεοτοκίον τῆς Παρακλητικῆς. Ἀπολυτίκια τὰ τοῦ Σαββάτου «*Ἀπόστολοι μάρτυρες*», *Δόξα*, «*Μνήσθητι, Κύριε*», *Καὶ νῦν*, «*Μήτηρ ἀγία*».

§46. Ἐὰν τὸ Μηναιὸν ἔχη δύο ἀκολουθίας ἀγίων, εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*» ψάλλονται μόνον τὰ στιχηρὰ προσόμοια τοῦ Μηναίου· *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον τῆς Παρακλητικῆς. Ἀπόστιχα τὰ 3 μαρτυρικά τοῦ ἡχου —ἐφόσον δὲν ἐψάλησαν εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*»— καὶ ἓν νεκρώσιμον μετὰ τῶν οικείων στίχων (βλ. §33), *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ θεοτοκίον τῶν ἀποστίχων τῆς Παρακλητικῆς. Ἀπολυτίκια τὰ τοῦ Σαββάτου, ὡς ἀνωτέρω (§45).

Ο ΟΡΘΡΟΣ

§47. **Τῷ Σαββάτῳ πρωί**, ἀντὶ τοῦ «*Θεὸς Κύριος*» ψάλλεται εἰς ἡχον β' τὸ τριπλοῦν «*Ἀλληλούια*» τετράκις μετὰ τῶν νεκρωσίων στίχων αὐτοῦ (βλέπε εἰς τὸ Ἑγκόλπιον τοῦ ἀναγνώστου). Τὰ ἀπολυτίκια ὡς ἐν τῷ ἑσπερινῷ. Μετὰ [τὴν στιχολογίαν τοῦ ις' καθίσματος τοῦ Ψαλτηρίου] ψάλλονται 3 καθίσματα μαρτυρικά τοῦ ἡχου, *Δόξα*, ἐν νεκρώσιμον, *Καὶ νῦν*, τὸ α' θεοτοκίον τοῦ ἡχου. Εἴτα [στιχολογεῖται τὸ ις' κάθισμα ὁ «ἄμωμος» εἰς στάσεις β' καὶ] ψάλλονται τὰ 8 νεκρώσιμα εὐλογητάρια ὡς ἐν τῷ Ὤρολογίῳ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἱερεὺς μνημονεύει τῶν κεκοιμημένων ὡς καὶ ἐν τοῖς Ψυχοσαββάτοις, καὶ ἀκολούθως ψάλλεται τὸ νεκρώσιμον κάθισμα τοῦ πλ. α' ἡχου «*Ἀνάπαυσον, σωτήρ ἡμῶν*», *Δόξα*, τὸ τέλος αὐτοῦ, *Καὶ νῦν*, «*Ὁ ἐκ παρθένου ἀνατεῖλας*». Ὁ ν' ψαλμὸς χῦμα.

§48. Κανόνες, προῦμνια εἰς τὰ τροπάρια καὶ οἱ ἀντὶ καταβασίων εἱρμοὶ ὡς προεγράφησαν (§§37-39). Μεσώδια καθίσματα τὰ τοῦ Μηναίου. Κοντάκιον τοῦ Μηναίου, ἐὰν ὑπάρχη, εἰ δὲ μή, τὸ μαρ-

τυρικὸν τοῦ Σαββάτου «Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως» καὶ τὸ νεκρώσιμον «Μετὰ τῶν ἁγίων». Τὸ συναξάριον τοῦ Μηναίου. Στιχολογοῦμεν «Τὴν τιμιωτέραν».

§49. **Ἐξαποστειλάρια** τὰ τοῦ Μηναίου, ἂν ὑπάρχουν· εἰ δὲ μή, τὸ ἑξαποστειλάριον τοῦ Σαββάτου «Ὁ καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων» καὶ τὸ θεοτοκίον «Ἡμεῖς ἐν σοὶ καυχώμεθα» ἢ «Ὁ γλυκασμὸς τῶν ἀγγέλων».

§50. **Αἶνοι**. Ψάλλεται τὸ «Πᾶσα πνοή» καὶ λέγονται τὰ 4 μαρτυρικά τοῦ ἡχου, *Δόξα, Καὶ νῦν*, εὐθὺς τὸ θεοτοκίον αὐτῶν. «Σοὶ δόξα πρέπει» καὶ ἡ δοξολογία χῦμα. Ἀπόστιχα τὰ νεκρώσιμα προσόμοια τοῦ Θεοφάνους μετὰ τοῦ θεοτοκίου αὐτῶν, ὡς ἐν τῇ Παρακλητικῇ. Ἀπολυτίκια ὡς ἐν τῷ ἑσπερινῷ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

§51. Ἀντίφωνα καὶ εἰσοδικὸν τὰ καλούμενα «τῶν καθημερινῶν» ἢ «συνήθη» (βλέπε §29). Μετὰ τὴν εἴσοδον, τὰ ἀπολυτίκια «Ἀπόστολοι μάρτυρες», «Μνήσθητι, Κύριε» καὶ τὸ τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ, καὶ κοντάκια [Δόξα,] «Μετὰ τῶν ἁγίων», [Καὶ νῦν,] «Ὡς ἀπαρχὰς». Κοινωνικὸν «Μακάριοι οὗς ἐξελέξω».

3) ΑΙ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΕΟΡΤΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΕΟΡΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ

§52. Τὰ μὲν προεόρτια τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν εἶναι συνήθως μία ἡμέρα (ἀλλὰ τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων εἶναι 5 καὶ 4 ἡμέραι ἀντιστοίχως), τὰ δὲ μεθεόρτια ἐκτείνονται ἀπὸ μίαν ἕως ὀκτὼ ἡμέρας. Εἰδικὴ περίπτωσις μεθεόρτων εἶναι ἡ πασχάλιος περίοδος τοῦ Πεντηκοσταρίου. Ἡ τάξις τῶν ἀκολουθιῶν τῶν ἀπλῶν καθημερινῶν μετὰ προεόρτια ἢ μεθεόρτια, ἄνευ μνήμης ἑορταζομένου ἁγίου, ὁμοιάζει κατὰ βάσιν μετὰ τὴν προεκτεθεῖσαν τάξιν τῶν καθημερινῶν μετὰ Παρακλητικῆς (§§2-30), μετὰ τὴν σημαντικὴν ὅμως διαφορὰν ὅτι ἡ Παρακλητικὴ ἐν ταῖς καθημεριναῖς σχολάζει (πλὴν τῶν Κυριακῶν) καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς προεορτίου ἢ μεθεόρτου ἀκολουθίας τοῦ Μηναίου (ἢ τοῦ Πεντηκοσταρίου). Διὰ τοῦτο εἰδικῶς αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Σαββάτου ψάλλονται ὅπως ἀκριβῶς καὶ τῶν λοιπῶν καθημερινῶν. Μετὰ τῆς προεορτίου ἢ μεθεόρτου ἀκολουθίας συμ-

ψάλλεται καὶ ὁ ἐν τῷ Μηναίῳ ἅγιος τῆς ἡμέρας. Ἐνταῦθα παρατίθενται αἱ σημαντικώτεροι διατάξεις τῶν περιπτώσεων αὐτῶν (πλὴν τῶν ἀποδόσεων), κυρίως εἰς τὰ σημεῖα ὅπου διαφέρουν ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀκολουθιῶν μετὰ Παρακλητικῆς· ὡς βάσις λαμβάνονται αἱ τοῦ Μηναίου περιπτώσεις, ἀλλὰ πολλαὶ διατάξεις ἰσχύουν καὶ διὰ τὸ Πεντηκοστάριον.

Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

§53. Μετὰ τὸν προοιμιακόν, μόνον εἰς τὴν πρώτην μεθέορτον ἡμέραν ἀφ' ἐσπέρας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἐορτῶν δὲν στιχολογεῖται τὸ ἐνδιάτακτον κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου· εἰς τὰς λοιπὰς μεθεόρτους ὁμως καὶ εἰς τὰς προεορτίους στιχολογεῖται. Εἰς τὸ «*Κύριε, ἐκέκραξα*» στιχηρὰ προεόρτια (ἢ μεθέορτα) 3 καὶ τοῦ ἁγίου ἕτερα 3. Ἐὰν ὑπάρχουν δύο ἅγιοι μετ' ἰδιαίτεραν ἕκαστος ἀκολουθίαν, ψάλλονται καὶ τὰ ἕξ στιχηρὰ αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ Μηναίῳ. *Δόξα*, τοῦ ἁγίου, ἂν ὑπάρχη, *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον (ἢ μεθέορτον) ἰδιόμελον· ἄλλως *Δόξα*, *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον (ἢ μεθέορτον). Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τῇ Παρασκευῇ ἐσπέρας δὲν λέγεται τὸ α' θεοτοκίον τοῦ ἤχου:

§54. Ἄν ὁ ἅγιος τοῦ Μηναίου εἶναι ἐπισήμως ἐορταζόμενος ἢ ἂν πρόκειται νὰ ψαλῇ μέγα προκείμενον ἢ ἂν τελεῖται ὁ ἐσπερινὸς τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐορτῆς, γίνεται εἴσοδος ὡς συνήθως· εἰς τὰς λοιπὰς καθημερινὰς εἴσοδος δὲν γίνεται. Ἀπόστιχα τὰ προεόρτια ἢ μεθέορτα (ἢ τὰ τοῦ ἁγίου) μετὰ τῶν στίχων αὐτῶν ὡς ἐν τῷ Μηναίῳ. *Δόξα*, (τοῦ ἁγίου, ἂν ὑπάρχη,) *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον (ἢ μεθέορτον) ἰδιόμελον.

§55. Τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου, ἂν δικαιούται (§9), *Δόξα*, *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον (ἢ τὸ τῆς τυχούσης ἐορτῆς). Ἐν τοῖς προεορτίοις τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων, τὸ προεόρτιον, *Δόξα*, τοῦ ἁγίου, *Καὶ νῦν*, πάλιν τὸ προεόρτιον. Ἐὰν ὑπάρχουν δύο ἅγιοι δικαιούμενοι ἕκαστος ἀπολυτικίου, ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ α', *Δόξα*, τὸ τοῦ β', *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον ἢ τῆς ἐορτῆς. Ἐὰν ἡ ἐν τῷ Μηναίῳ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου στερεῖται δοξαστικοῦ, ψάλλεται τὸ προεόρτιον ἀπολυτίκιον ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς **ἁπαξ**. Ἡ συνήθης μεγάλη ἀπόλυσις ἄνευ ἰδιαίτερου χαρακτηριστικοῦ κατὰ τὰς προεορτίους ἡμέρας· κατὰ τὰς μεθεόρτους ὁμως ἡμέρας λέγεται μετὰ τοῦ οἰκείου χαρακτηριστικοῦ τῆς ἐορτῆς.

ΑΠΟΔΕΙΠΝΟΝ ΚΑΙ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΚΟΝ

[§56. **Ἀπόδειπνον** τὸ μικρόν (§11), ἀλλὰ μετὰ τὸ τελευταῖον τρισάγιον κ.λπ., λέγεται τὸ προεόρτιον ἢ τὸ τῆς τυχοῦσης ἐορτῆς κοντάκιον.]

§57. **Μεσονυκτικόν** τὸ καθ' ἡμέραν (ἢ τὸ τοῦ Σαββάτου) ὡς ἐν τῷ Ὠρολογίῳ. Ἀντὶ τῶν τροπαρίων «*Ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται*» κ.λπ. (ἢ ἐν Σαββάτῳ ἀντὶ τῶν «*Ἄκτιστε φύσις*» κ.λπ.) λέγεται τὸ προεόρτιον ἀπολυτίκιον (ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς), ἀντὶ δὲ τῶν τροπαρίων «*Μνήσθητι, Κύριε*» τὸ προεόρτιον κοντάκιον (ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς).

Ο ΟΡΘΟΣ

§58. Μετὰ τὸ «*Θεὸς Κύριος*» (ὃ περ λέγεται καὶ εἰς τὰ προεόρτια ἢ μεθέορτα Σάββατα), τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου τοῦ Μηναίου (ἐὰν δικαιоῦται, §9), *Δόξα*, τὸ αὐτό, *Καὶ νῦν*, τὸ προεόρτιον ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς (ἐὰν ἔχωμεν ἀπολυτίκια δύο ἁγίων, ὡς ἐν §55). Ἐὰν ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ ἁγίου στερῇται δοξαστικοῦ, ψάλλεται μόνον τὸ προεόρτιον ἀπολυτίκιον (ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς) **ἐκ δευτέρου**. [Στιχολογοῦνται δύο καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου.] Καθίσματα ὑμνολογικὰ τὰ ἐν τῷ Μηναίῳ προεόρτια (ἢ μεθέορτα) δις ἑκαστον (μετὰ τοῦ *Δόξα, Καὶ νῦν*). Ἄν ἔχη ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου καθίσματα, ψάλλονται ταῦτα ἐπισφραγιζόμενα μετὰ τὰ προεόρτια ἢ μεθέορτα. Ὁ ν' ψαλμὸς χῦμα.

§59. **Κανόνες** ὁ προεόρτιος (ἢ ὁ τῆς ἐορτῆς), καὶ τοῦ ἁγίου (ἢ τῶν ἁγίων) τοῦ Μηναίου [προϋμνία τῶν τροπαρίων βλέπε εἰς §19]. Ἐὰν ἡ ἐορτὴ ἔχη δύο κανόνας, ἐν τοῖς μεθεόρτοις λέγομεν ἀνὰ ἓνα καθ' ἑκάστην ἐναλλάξ. Μεσώδια καθίσματα τὰ τοῦ Μηναίου. Ἐὰν ὁ ἐν τῷ Μηναίῳ ἅγιος εἶναι ἐπισήμως ἐορταζόμενος (μετὰ Εὐαγγελίου εἰς τὸν ὀρθρον καὶ δοξολογίας μεγάλης), λέγονται αἱ κατὰ τὸ Τυπικὸν καταβασαί τῆς περιόδου. Εἰ δ' ἄλλως δὲν λέγονται καταβασαί, ἀλλὰ μόνον οἱ εἰρμοὶ τῶν ᾠδῶν γ', ζ', η' καὶ θ' τοῦ τελευταίου κανόνος, ὡς προεγράφη (§§21-23). Κοντάκιον (καὶ οἶκος) τοῦ ἁγίου ἐκ τοῦ Μηναίου, ἐὰν ὑπάρχη· εἰ δὲ μή, τὸ προεόρτιον κοντάκιον ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς. Στιχολογοῦμεν «*Τὴν τιμιωτέραν*».

§60. **Ἐξαποστειλάρια** τοῦ ἁγίου (ἢ τῶν ἁγίων), ἐὰν ἔχη, καὶ προεόρτιον (ἢ μεθέορτον)· εἰ δὲ μή, τὸ προεόρτιον ἢ μεθέορτον ἐκ δευτέρου. Ἐν τοῖς προεορτίοις τῶν Χριστουγέννων λέγεται τὸ προ-

εόρτιον, τὸ τοῦ ἁγίου, καὶ εἴτα ἕτερον προεόρτιον. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ μεθέορτον ἐξαποστειλάριον, λέγεται τὸ τῆς κυρίας ἡμέρας τῆς ἐορτῆς.

§61. Ἐὰν ὁ ἅγιος ἔχῃ μεγάλην δοξολογίαν, ψάλλεται τὸ «Πᾶσα πνοή» κ.λπ., τὰ στιχηρὰ τοῦ ἁγίου εἰς 4, Δόξα, τοῦ ἁγίου, Καὶ νῦν, προεόρτιον ἢ μεθέορτον· δοξολογία μεγάλη, ἀπολυτικά τοῦ ἁγίου (ἢ τῶν ἁγίων) καὶ τὸ προεόρτιον ἢ τῆς ἐορτῆς (§55).

§62. Μὴ λεγομένης μεγάλης δοξολογίας, ψάλλονται οἱ ἐν τῷ Μηναίῳ ὑπάρχοντες αἵνοι μετὰ τοῦ Δόξα, Καὶ νῦν, αὐτῶν· ἐὰν ὁμως δὲν ὑπάρχουν αἵνοι, λέγονται μόνον οἱ τρεῖς ψαλμοὶ τῶν αἰνῶν μετὰ ἀπλοῦν Δόξα, Καὶ νῦν. Εἴτα «Σοὶ δόξα πρέπει» καὶ ἡ δοξολογία χῦμα. Απόστιχα προεόρτια ἢ μεθέορτα μετὰ τῶν στίχων αὐτῶν, Δόξα, τοῦ ἁγίου, ἂν ὑπάρχῃ, Καὶ νῦν, προεόρτιον ἢ μεθέορτον· εἰ δ' ἄλλως, Δόξα, Καὶ νῦν, τὸ προεόρτιον ἢ μεθέορτον. Ἀπολυτικίον (τοῦ ἁγίου, ἂν δικαιоῦται καὶ) τὸ προεόρτιον ἢ τῆς ἐορτῆς. Ἀπόλυσις ὡς ἐν τῷ ἐσπερινῷ (§55). [Μὴ τελουμένης θείας λειτουργίας μετὰ τὰ ἀπολυτικά ὡς ἐν §28.]

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

§63. Ἐν προεορτίῳ περιόδῳ ἀντίφωνα καὶ εἰσοδικὸν τὰ συνήθη «τῶν καθημερινῶν». Ἐν μεθεορτίῳ περιόδῳ τὰ ἀντίφωνα τῆς προλαβούσης ἐορτῆς (ἢ πάλιν τὰ «τῶν καθημερινῶν»), ἀλλὰ εἰσοδικὸν «Δεῦτε προσκυνήσωμεν... Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ...» μετὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς ἐορτῆς. Μετὰ τὴν εἴσοδον ἀπολυτικά τὸ προεόρτιον (ἢ τῆς ἐορτῆς), τοῦ ἁγίου (ἢ τῶν ἁγίων) τῆς ἡμέρας, ἂν δικαιоῦται, καὶ τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ· ἐπισφραγιστικὸν κοντάκιον τὸ προεόρτιον ἢ τὸ τῆς ἐορτῆς. Τρισάγιον. Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγέλιον τῆς ἡμέρας ἢ τὰ ὑπὸ τοῦ Τυπικοῦ ὀριζόμενα. «Ἄξιον ἐστίν». Ἐὰν ὁ ἅγιος τῆς ἡμέρας εἶναι ἐορταζόμενος, ψάλλεται τὸ κοινωνικὸν αὐτοῦ, εἰ δ' ἄλλως τὸ τῆς ἡμέρας (ἐν Σαββάτῳ «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι») [μόνον εἰς τὰ μεθέορτα δυνατόν νὰ ψαλῇ καὶ τὸ κοινωνικὸν τῆς προλαβούσης ἐορτῆς]. «Εἶδομεν τὸ φῶς». «Πληρωθήτω». Ἀπόλυσις ὡς ἐν τῷ ἐσπερινῷ.

4) ΑΝΤΙΦΩΝΑ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΑ

§64. Εἰς ἐκάστην λειτουργίαν ψάλλονται ἐν ἀρχῇ ἢ τρία ἀντίφωνα ἢ τὰ τυπικά μετὰ τῶν μακαρισμῶν. Τὸ Τ.Μ.Ε. ὀρίζει τὰ

ἀρχαῖα ἢ «συνήθη» ἀντίφωνα διὰ πάσας τὰς ἀπλᾶς καθημερινάς (βλ. καὶ ἐνταῦθα §29)· διὰ δὲ τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς ὀρίζει ἀπαραιτήτως τὰ εἰδικὰ αὐτῶν ἀντίφωνα, ἐνῶ διὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς μνήμας ἁγίων τὰ τυπικὰ (ψαλμοὶ ρβ' καὶ ρμε') μετὰ τροπαρίων εἰς τοὺς μακαρισμοὺς, ἀλλ' εἰς τὰς περισσοτέρας ἐνορίας προτιμῶνται ἀντὶ τῶν τυπικῶν τὰ ἀντίφωνα ὡς ἐναρμονιζόμενα καλλίτερον μὲ τὴν δομὴν τῆς λειτουργίας καὶ χάριν συντομίας.

§65. **Ἀντίφωνα** εἶναι κυρίως οἱ ψαλμικοὶ στίχοι, καὶ ὄχι μόνον τῶν τὰ ἐφύμνια· ἐπομένως ἀπαραιτήτως εἰς ἕκαστον ἀντίφωνον πρέπει νὰ λέγωνται οἱ στίχοι αὐτοῦ. Τὰ συνήθη ἀντίφωνα δύνανται νὰ ψάλλωνται καὶ ἐν Κυριακῇ (κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν) ἢ ἐν μνήμῃ ἁγίου. Ἐκαστον ἀντίφωνον πρέπει νὰ κατακλείεται μὲ *Δόξα, Καὶ νῦν*, τὸ δὲ ἐφύμνιον τοῦ γ' ἀντιφώνου τῶν καθημερινῶν πρέπει νὰ ἔχῃ περιεχόμενον δεσποτικὸν διὰ τὸν ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Εὐαγγελίου εἰσερχόμενον Κύριον, καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀναφερόμενον εἰς ἁγίους (πρβλ. Τ.Μ.Ε., Προθεωρία §37). (Διὰ τὰς μεθεόρτους ἡμέρας ἄχρι τῆς ἀποδόσεως ὄρα ἐνταῦθα §63.)

§66. **Τὰ τυπικὰ καὶ οἱ μακαρισμοὶ** δύνανται νὰ λέγωνται καὶ ἐν καθημερινῇ, κατὰ τὴν μοναστηριακὴν τάξιν καὶ τὴν Παρακλητικὴν, καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἡμέρᾳ πλὴν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἐν αἷς ἀπαραιτήτως λέγονται ἀντίφωνα· ἀλλ' εἰς τὰς ἀποδόσεις αὐτῶν δύνανται νὰ ψαλοῦν τὰ τυπικὰ μετὰ τῶν μακαρισμῶν. Εἰς τοὺς μακαρισμοὺς συνάπτονται τροπάρια ὡς ἑξῆς. 1— Ἐν ταῖς καθημεριναῖς τὰ 6 τροπάρια τῆς Παρακλητικῆς. 2— Ἐν ἑορτῇ ἢ μνήμῃ ἁγίου, ἐκτὸς Κυριακῆς, ἢ γ' καὶ ἢ ζ' ῥῥη τοῦ κανόνος εἰς 8· ἂν ὑπάρχουν δύο κανόνες, ἢ γ' ῥῥη τοῦ α' κανόνος καὶ ἢ ζ' ῥῥη τοῦ β'. 3— Εἰς τὰς ἀπλᾶς Κυριακὰς τὰ 8 ἀναστάσιμα τροπάρια τῆς Παρακλητικῆς. 4— Εἰς Κυριακὴν μετὰ ἑορτῆς ἢ μεθεόρτον ἢ μετὰ μνήμης ἁγίου 4 ἀναστάσιμα τροπάρια ἐκ τῆς Παρακλητικῆς καὶ 4 ἐκ τῆς ζ' ῥῥης τῆς ἑορτῆς ἢ τοῦ ἁγίου· ἂν ἡ ἑορτὴ ἢ ὁ ἅγιος ἔχῃ δύο κανόνες, 4 τροπάρια τῆς Παρακλητικῆς, [4 ἐκ τῆς γ' ῥῥης τοῦ α'] καὶ 4 ἐκ τῆς ζ' ῥῥης τοῦ β' κανόνος. 5— Ἐν Κυριακῇ μεθεόρτῳ ἢ Τριωδίῳ ἢ Πεντηκοσταρίῳ μετὰ μνήμης ἁγίου, 4 τροπάρια τῆς Παρακλητικῆς, 4 ἐκ τῆς γ' ῥῥης τῆς ἑορτῆς καὶ 4 ἐκ τῆς ζ' ῥῥης τοῦ ἁγίου. Εἰδικώτεροι διατάξεις ἀναφέρονται εἰς τὸ Τ.Μ.Ε. δι' ἐκάστην περίπτωσιν.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΚΟΙΝΑ ΕΙΣ ΜΝΗΜΑΣ ΕΟΡΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΑΓΙΩΝ

Σημείωσις. Ὅπου ὑπάρχει τὸ σύμβολον (...), τίθεται τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου ἀγίου.

Εἰς ἀπόστολον, ἦχος γ΄.

Ἀπόστολε ἅγιε (...), πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν, παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

(*Εὰν εἶναι εὐαγγελιστῆς, προστίθεται·*) Ἀπόστολε ἅγιε καὶ εὐαγγελιστὰ (...), πρέσβευε...

Εἰς ἀποστόλους, ἦχος γ΄.

Ἀπόστολοι ἅγιοι, πρεσβεύσατε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν, παράσχη ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Εἰς προφήτην ἢ δίκαιον, ἦχος β΄.

Τοῦ προφήτου σου [(ῆ) Τοῦ δικαίου σου] (...), τὴν μνήμην Κύριε ἐορτάζοντες, δι' αὐτοῦ σε δυσωποῦμεν· σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς μνήμην μάρτυρος, ἦχος δ΄.

Ταχὺ προκατάλαβε.

Ὁ μάρτυς σου Κύριε, ἐν τῇ ἀθλήσει αὐτοῦ, τὸ στέφος ἐκομίσατο τῆς ἀφθαρσίας ἐκ σοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ἔχων γὰρ τὴν ἰσχύν σου, τοὺς τυράννους καθεῖλεν· ἔθραυσε καὶ δαιμόνων τὰ ἀνίσχυρα θράση· αὐτοῦ ταῖς ἱκεσίαις Χριστὲ ὁ Θεός, σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς μνήμην μαρτύρων, ἦχος δ΄.

Ταχὺ προκατάλαβε.

Οἱ μάρτυρές σου Κύριε, ἐν τῇ ἀθλήσει αὐτῶν, στεφάνους ἐκομίσαντο τῆς ἀφθαρσίας ἐκ σοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· σχόντες γὰρ τὴν ἰσχύν σου, τοὺς τυράννους καθεῖλον· ἔθραυσαν καὶ δαιμόνων τὰ ἀνίσχυρα θράση· αὐτῶν ταῖς ἱκεσίαις Χριστὲ ὁ Θεός, σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἔτερον, ἦχος α΄.

Τὰς ἀλγηδόνας τῶν ἀγίων, ἃς ὑπὲρ σοῦ ἔπαθον δυσωπήθητι Κύριε, καὶ πάσας ἡμῶν τὰς ὀδύνας, ἴασαι φιλόανθρωπε δεόμεθα.

**Εἰς μνήμην γυναικὸς μάρτυρος,
ἤχος δ' ἢ πλ. δ'.**

Ἡ ἀμνάς σου Ἰησοῦ, κράζει μεγάλη τῇ φωνῇ· σὲ νυμφίε μου ποθῶ, καὶ σὲ ζητοῦσα ἀθλῶ, καὶ συσταυροῦμαι καὶ συνθάπτομαι τῷ βαπτισμῷ σου· καὶ πάσχω διὰ σέ, ὡς βασιλεύσω σὺν σοί, καὶ θνήσκω ὑπὲρ σοῦ, ἵνα καὶ ζήσω ἐν σοί, ἀλλ' ὡς θυσίαν ἄμωμον προσδέχου, τὴν μετὰ πόθου τυθεῖσάν σοι· αὐτῆς πρεσβείαις ὡς ἐλεήμων, σῶσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

**Εἰς ιεράρχην μάρτυρα,
ἤχος δ'.**

Καὶ τρόπων μέτοχος καὶ θρόνων διάδοχος, τῶν ἀποστόλων γενόμενος, τὴν πρᾶξιν εὗρες θεόπνευστε, εἰς θεωρίας ἐπίβασιν· διὰ τοῦτο τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶν, καὶ τῇ πίστει ἐνήθλησας μέχρις αἵματος, ἱερομάρτυς (...), πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

**Εἰς ιεράρχην μάρτυρα ἀποστολικὸν πατέρα,
ἤχος δ'.**

Χρηστότητα ἐκδίδαχθεῖς, καὶ νήφων ἐν πᾶσιν, ἀγαθὴν συνειδήσιν ἱεροπρεπῶς ἐνδυσάμενος, ἤντλησας ἐκ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς τὰ ἀπόρρητα, καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, τὸν ἴσον δρόμον τετέλεκας, ἱερομάρτυς (...)· πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

**Εἰς ιεράρχην ὄσιον,
ἤχος δ'.**

Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος, ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀνέδειξέ σε τῇ ποιίμνῃ σου, ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· διὰ τοῦτο ἐκτίσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά, τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια, πάτερ ιεράρχα (...), πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

**Εἰς ιεράρχην, ὄσιον, διδάσκαλον ἢ ὁμολογητὴν,
ἤχος πλ. δ'.**

Ὁρθοδοξίας ὁδηγέ, εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος, τῆς οἰκουμένης ὁ φωστήρ, ἀρχιερέων [(ῆ) τῶν μοναζόντων] θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα, (...) [ῆ] (πάτερ) σοφέ, ταῖς διδαχαῖς σου πάντας ἐφώτισας, λύρα τοῦ Πνεύματος· πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰς ὄσιον, ἥχος α΄.
Τοῦ λίθου σφραγισθέντος.

Τῆς ἐρήμου πολίτης καὶ ἐν σώματι ἄγγελος, καὶ θαυματουργὸς ἀνεδείχθης, θεοφόρε πατὴρ ἡμῶν (...) νηστεία ἀγρυπνία προσευχῇ, οὐράνια χαρίσματα λαβὼν, θεραπεύεις τοὺς νοσοῦντας καὶ τὰς ψυχάς, τῶν πίστει προστρεχόντων σοι· δόξα τῷ δεδοκίτοι σοι ἰσχύν, δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι, δόξα τῷ ἐνεργοῦντι διὰ σοῦ πᾶσιν ἰάματα.

Εἰς ὁσίαν γυναῖκα,
ἥχος πλ. δ΄.

Ἐν σοὶ μήτερ ἀκριβῶς διεσώθη τὸ κατ' εἰκόνα· λαβοῦσα γὰρ τὸν σταυρόν, ἠκολούθησας τῷ Χριστῷ, καὶ πράττουσα ἐδίδασκες, ὑπερορᾷ μὲν σαρκός, παρέρχεται γάρ· ἐπιμελεῖσθαι δὲ ψυχῆς, πράγματος ἀθανάτου· δι' ὃ καὶ μετὰ ἀγγέλων συναγάζεται, ὁσία (...) τὸ πνεῦμά σου.

Εἰς ἱεράρχας καὶ ὁσίους,
ἥχος δ΄.

Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ ποιῶν ἀεὶ μεθ' ἡμῶν, κατὰ τὴν σὴν ἐπιείκειαν, μὴ ἀποστήσης τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ ταῖς αὐτῶν ἰκεσίαις, ἐν εἰρήνῃ κυβέρνησον τὴν ζωὴν ἡμῶν.

ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΣΥΝΤΟΜΑ
ΨΑΛΛΟΜΕΝΑ Εἰς τὸ «ΚΑΙ ΝΥΝ»
Εἰς ΜΝΗΜΑΣ Εὐφραζομένων ἁγίων

Ταῦτα ψάλλονται εἰς τὸ Καὶ νῦν –συνήθως εἰς τὴν λιτὴν καὶ τὰ ἀπόστιχα τοῦ ἑσπερινοῦ, σπανίως δὲ εἰς τὸν ὄρθρον– ὕστερον ἀπὸ τὸ δοξαστικόν, ὡς ἂν ἀγομεν ἐόρτιον μνήμην ἁγίου τινός.

Ἦχος α΄.

Ἀμαρτωλῶν τὰς δεήσεις προσδεχομένη, καὶ θλιβομένων στεναγμὸν μὴ παρορῶσα, πρέσβευε τῷ ἐξ ἀγνῶν λαγόνων σου, σωθῆναι ἡμᾶς, Παναγία παρθένε.

Ἦχος β΄.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου, εἰς σὲ ἀνατίθημι, μήτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Ἦχος γ'.

Θεοτόκε ἡ προστασία πάντων τῶν δεομένων, εἰς σέ θαρροῦμεν,
εἰς σέ καυχώμεθα, ἐν σοὶ πᾶσα ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἐστι· πρέσβευε τῷ ἐκ
σοῦ τεχθέντι, ὑπὲρ ἀχρείων δούλων σου.

Ἦχος δ'.

Ἐκ παντοίων κινδύνων τοὺς δούλους σου φύλαττε, εὐλογημένη
Θεοτόκε, ἵνα σε δοξάζωμεν, τὴν ἐλπίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἦχος πλ. α'.

Μακαρίζομέν σε Θεοτόκε παρθέने, καὶ δοξάζομέν σε οἱ πιστοὶ
κατὰ χρέος, τὴν πόλιν τὴν ἄσειστον, τὸ τεῖχος τὸ ἄρρηκτον, τὴν
ἄρραγὴ προστασίαν καὶ καταφυγὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἦχος πλ. β'.

Θεοτόκε σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν καρπὸν
τῆς ζωῆς· σὲ ἱκετεύομεν, πρέσβευε δέσποινα μετὰ πάντων τῶν
ἁγίων, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἔτερον.

Θεὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα ἔγνωμεν, Θεοτόκε παρθέने· αὐτὸν
ἱκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος πλ. δ'.

Τὰ οὐράνια ὑμνεῖ σε, κεχαριτωμένη μητὲρ ἀνύμφευτε, καὶ
ἡμεῖς δοξολογοῦμεν, τὴν ἀνεξιχνίαστόν σου γέννησιν· Θεοτόκε
πρέσβευε, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἔτερον.

Δέσποινα πρόσδεξαι, τὰς δεήσεις τῶν δούλων σου, καὶ λύτρω-
σαι ἡμᾶς, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

*	Οἱ δι' ἄστερίσκου σημειούμενοι κληρικοί τελοῦν ἐν ἀποσπάσει εἰς ἄλλην ἐνορίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ.
Α.Δ.	Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Α.Ε.Ι.	Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικόν Ἰδρυμα
αἱ.	αἰών
ἄμ.	ἄμισθος
Ἄν.	άνώτερος
ἀναπλ.	ἀναπληρωτής
Α.Π.Θ.	Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης
Ἀρχιμ.	Ἀρχιμανδρίτης
Γ.Γ.	Γενική Γραμματεία
Γρ.	Γραφεῖον
Γ.Φ.Τ.	Γενικόν Φιλόπτωχον Ταμεῖον Ἱερᾶς Μητροπόλεως
ΔΕ	Δευτεροβαθμίου Ἐκπαιδεύσεως
Δ.Ι.Σ.	Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος
δόκ.	δόκιμος
Δρ	Διδάκτωρ
Δ.Σ.	Διοικητικόν Συμβούλιον
Δ/νσις	Διεύθυνσις
Δ/ντῆς, Δ/ντρια	Διευθυντής, Διευθύντρια
ἐ.ἀ.	ἐν ἀποστρατεῖᾳ
Ε.Ε.Σ.	Ἑλληνικός Ἐρυθρός Σταυρός
Ἐκκλ.	Ἐκκλησιαστικός
Ε.Κ.Υ.Ο.	Ἐκκλησιαστική Κεντρική Ὑπηρεσία Οἰκονομικῶν
ΕΛ.ΑΣ.	Ἑλληνική Ἀστυνομία
Ἐπισκ. (ἢ Ἐπ.)	Ἐπισκοπή/Επίσκοπος
ἐτ.	ἔτος/ἔτους
Ἐσ.	Ἐσωτερικός
Ε.Φ.Τ.	Ἐνοριακά Φιλόπτωχα Ταμεῖα
Θ. ἢ θεολ.	Θεολογία/θεολογικός
Θεοφ.	Θεοφιλέστατος
Ἱ.	Ἱερός
Ἰδρ.	Ἰδρυσις/Ἰδρυμα
Ι.Ε.Κ.	Ἰνστιτούτον Ἑπαγγελματικῆς Κατάρτισεως
Ἱερομ.	1) Ἱερομόρτυς (εἰς τό ἀγιολόγιον), 2) Ἱερομόναχος (εἰς τό διοικητικόν)
Ι.Μ.	Ἱερά Μονή
Ι. Μητρ.	Ἱερά Μητρόπολις
Ι.Ν.	Ἱερός Ναός

Τ.Σ.	Ἱερά Σύνοδος
Τ.Σ.Ι.	Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
Καθ.	Καθηγητής
Κατ.	Κατώτερος
Κ.Δ.Σ.	Κεντρικόν Διοικητικόν Συμβούλιον
κ.λ.	κατά λέξιν
κ.λπ.	καί τά λοιπά
Μ.	1) Μονή, 2) Μέγας
Μακ.	Μακαριώτατος
μον.	Μοναχός
μαθ.	μαθηταί
Ν.	1) Νέος, 2) Νόμος/νομικός
Ν.Σ.Κ.	Νομικόν Συμβούλιον τοῦ Κράτους
Οἶκον. (ἢ Οἶκ.)	Οἰκονόμος
Οἴκουμ. (ἢ Οἶκ.)	Οἰκουμενικός
Παν.	Πανεπιστήμιον
Πανιερ.	Πανιερώτατος
ΠΕ	Πανεπιστημιακῆς Ἐκπαιδεύσεως
περ.	περιοδικόν
Πρεσβ.	Πρεσβύτερος
Πρωτοπρ.	Πρωτοπρεσβύτερος
Π.Σ.Ε.	Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν
πτ.	πτυχιούχος
Ρ/Σ	Ραδιοφωνικός Σταθμός
ΡΤ/Σ	Ραδιοτηλεοπτικός Σταθμός
Σ.Ε.	Συνοδική Ἐπιτροπή
Σεβ.	Σεβασμιώτατος
Σ.τ.Ε.	Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας
συντ.	συνταξιούχος
Τ.Ε.	Τεχνολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως
Τ.Ε.Ι.	Τεχνολογικόν Ἐκπαιδευτικόν Ἰδρυμα
Τηλ.	Τηλέφωνον/τηλεφωνικός
Τ.Κ.Π.	Τυπικόν Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου
Τ.Μ.Ε.	Τυπικόν Μεγάλης Ἐκκλησίας (ὑπό Γ. Βιολάκη, Κωνσταντινούπολις 1888)
Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε.	Ταμεῖον Προνοίας Ὁρθοδόξου Ἐφημεριακοῦ Κλήρου Ἑλλάδος
Τ/Σ	Τηλεοπτικός Σταθμός
ΥΕ	Ὑποχρεωτικῆς Ἐκπαιδεύσεως
Υ.Θ.	Ὑπεραγία Θεοτόκος
Φ.	Φιλολογία/Φιλοσοφία
Φ.Ε.Κ.	Φύλλον Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως
Φορ.	φορητόν